

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
ÇOCUK EMEĞİ
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA
KALİTE
TOPLUM HEKİMLİĞİ

Sayı: 52 Eylül - Ekim 2000

İki Ayda Bir Çıkar

- Sokakta Görülen Çocuklar ve Kadına Bakış Açısı
  - Zannetmeyin
- Kaynak Atölyelerinde Çalışanların Etkilendiği Riskler
  - Kentli Birey
  - Gelecek
  - Lostra İbo
- Sağlık Eğitimi ve Birey
- Biricik'in Dünyası'nda Şiir
  - Masal Dünyası
- Edirne İli Sağlık Ocaklarında Çalışan Pratisyen Hekimlerin "Hizmetiçi Eğitim'e İlişkin Değerlendirmeleri
  - Kaza Sınıflaması

İÇİNDEKİLER

DAMLA

Sokakta Görülen Çocuklar ve Kadına Bakış Açısı .....A. Gürhan Fişek

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Zannetmeyin.....Mustafa Taşyürek

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Kaynak Atölyelerinde Çalışanların Etkilendiği Riskler.....Gürbüz Yılmaz

TOPLUM

Kentli Birey.....Cevat Geray

TOPLUM

Gelecek .....Seyhan Erdoğan

TOPLUM

Lostra İbo.....Erdoğan Bozbay

YAŞAM

Sağlık Eğitimi ve Birey .....Şenay Gökbayrak

YAŞAM

Biricik'in Dünyası'nda Şiir .....Bülent Ecevit Biricik

KADIN

Masal Dünyası .....Doç. Dr. Şengül Hablemitoğlu

TOPLUM HEKİMLİĞİ

Edirne İli Sağlık Ocaklarında Çalışan Pratisyen Hekimlerin

"Hizmetiçi Eğitim'e İlişkin Değerlendirmeleri .....M. Sarper Erdoğan, M. Eskiocak, G. Ekuklu, A. Saltık

TARTIŞMA

Kaza Sınıflaması.....Yasemin Günay

DAMLA

Güncel Konu: Sokakta Görülen Çocuklar ve Kadına Bakış Açısı

*Gözden uzak olan, gönülden de uzak olur; sokaktaki çocukları görmemek olanaklı mı?!
Ama ya sessiz sedasız ağır ve tehlikeli koşullarda göz nuru üretip, alın teri döken çocuklar;
ya üzerine kapıların kapandığı, kilitlerin vurulduğu kız çocukları.*

A.Gürhan FİŞEK*

(agf at fisek nokta org nokra tr)

Bundan 40 yıl önce, benim çocukluğumda da sokakta çalışan çocuklar vardı. Ben onları .görerek büyüdüm. Ayakkabı boyar, simit satar, piyangolar düzenlerlerdi. Bu çalışmayı okuldan sonraki saatlerde yaparlardı ve asla insanlara askıntı olmazlardı. Çalışma ile dilencililiği birbirine karıştırmazlardı. Geceleri sokakta kalmazlardı. Ama o zamanlar, onları böyle davranmaya yönlendiren şebekeler ve ana-babalar yoktu. Bugün okula devam etmeyen, okuma yazması olmayan, gece geç saatlerde bir sokak ortasında dolaşan ve bizi birşeyler almaya zorlayan çocuklarla karşılaşırız. "Allah rızası için" diyor ama bakışı ile takipçiliği ile "Vermelisin" diyor. "Rıza" ögesinin kalkması da yakındır (Tıpkı Brezilya vb olduğu gibi). Peki "dün" ile "bugünü" ayıran nedir? Başlıca etmen, kırdan kente yoğun göçlerdir. Fişek Enstitüsü olarak yaptığımız araştırmalar bir sosyolojik gerçeği doğruladı. 6 yaşından önce kente gelen ve en az 6-7 yıl yaşan çocukların davranış kalıpları değişiyor. Çalışma yaşamı yerine öğrenimini sürdürmeyi yeğleyebiliyor. Ama 12 yaşından sonra kente gelenlerde, geleneksel-kırsal düşüncenin ağır izleri var. Bu ağır izlerin başında kadına bakış açısı gelmektedir. Geleneksel kalıplarla yetişmiş toplumun kadına bakış açısı belli. Onu bir erkek ile birlikte tanımlıyor. Önce babası, sonra kocası.. Yani bağımsız bir kimliği yok. İş bir sosyalleşme aracı olarak görülüyor. Ama kadın için değil. Geleneksel kalıplarda "Kadının ücretli çalışmaması; ücretsiz aile işlerini yapması, artakalan zamanlarda çocuk doğurup bakması" öngörülüyor. Kırsal alanda kadının gözünü açacak zamanı bile yok. Hatta çocuklar birbirine bakıyor. Kente gelince değişen ne?! Kadın yine ev işlerine bakıyor; ama artık tarla-bahçe yok. Küçük çocuklar dışında kadını meşgul edecek başka bir olgu da yok... Üstelik artık ekmek vb. bakkaldan satın alınıyor. Dolayısıyla çok çocukluluk olgusu sürüyor. Ama kentte çocuğun maliyeti yüksek.. Yalnızca çocuk için tüm aile için kentte yaşamının maliyeti yüksek. Buna karşılık tüm aile için kentte iş olanakları yaratılabiliyor. Anne "beceri kursları" ile kadına geleneksel olarak biçilmiş ve evde sürdürülebilir beceriler edinerek para kazanmaya çalışıyor. Çocuklar da, aile çevresinin iş bulma olanaklarına göre bir işe yerleştiriliyor: Ya sanayi ve hizmet sektöründe çalışıyor; ya da sokaklarda. Bu "alacakaranlık kuşağı" tablosuna toplumsal müdahalede bulunmak gerek. Onun için kaldıraç noktasını çok iyi seçmek gerek. Kanımızca bu kaldıraç noktası, "kadın" saygınlığının ve üretkenliğinin artırılmasıdır. Öğrenim çağındaki kızların mutlaka eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, teknik becerilerle donatılması ve evlendikten sonra da çalışma yaşamında kalmalarını sağlayacak bir kariyer profili benimsemeleri sağlanmalıdır. Bu yalnızca, yasal düzeyde eşitlikleri sağlamaya çalışmakla, okullar açmakla ya da "bakabileceğin kadar çocuk yap" sloganlarıyla sağlanamaz. Kızların yanısıra, onların gelecekteki eşlerinin ve ana-babalarının geleneksel çemberleri kırıp, kızlarını bağımsız bir kişilik ve üretken toplumun bir parçası olarak algılamalarını gerektirir. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın Denizli'de ILO desteği ile yürüttüğü çalışmalar ve bunların sonucunda önerdiği "Genç Kız Evi" işte bu bakış açısı ile "sokakta/sanayide çalışan ya da çalışmaya aday çocuklar" sorununa yaklaşmaktadır. "Geleceğin ailesini bugünden kuruyoruz: Genç Kız Evi" hayaline destek olun.

---

* Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi

* İş sağlığı güvenliği ve sosyal politika uzmanı

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ ZANNETMEYİN

Mustafa TAŞYÜREK

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

"Her birey her şeyden sorumludur.

Her birey tek sorumlu olandır.

Her birey her şeyden tek sorumlu olandır."

Saint Exupery

Oktay Akbal 29 Temmuz 2000 tarihli Cumhuriyet'te ki yazısına "Küçük Prens", "Gece Uçuşu", "insanların Toprağı", "Savaş Pilotu", "Kale" ve "Yaşama Bir Anlam" adlı kitapların yazarı olan Saint Exupery'den bir alıntı ile başlamış. Bireyci olmak başka, bireysel olmak başka diye sürdürüyor yazısını.

Anatole France, "Penguenler Adası" romanında; "**Dümende kimse yoksa, gemiyi sudaki kayalar yönetir**" diyor.

Adana SASA A.Ş.'den arkadaşlarımla 27.7.2000 tarihli faksında OSHA Editörü Dave Johnson'un bir yazısı çıktı; iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili olarak. Saint Exupery ve Anatole France'yi doğrularcasına. Bunu "Çalışma Ortamı" okurları ile paylaşmayı uygun gördüm.

GÜVENLİK VE SAĞLIK.....ZANNETMEYİN !

Ray Colvin başkanlığındaki bir danışmanlar ekibi tarafından OSHA (Amerikan işçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurumu) için ölümle sonuçlanan 323 iş kazasının sebepleri üzerine yapılan yeni bir araştırma sonuçlarına göre, müdürler ve işyeri amirleri, işçilerin, işleri güvenli olarak nasıl yapacaklarını bildiklerini düşünüyorlardı. Bunun yanında, işçiler de, amirlerinin işlerin risklerini bildiklerini ve güvenliklerini tehlikeye atacak herhangi bir işi kendilerine yaptırmayacaklarını düşünüyorlardı.

Buradaki ana sorun "**iletişim eksikliğidir.**

Çıkartılacak dersler;

İş güvenliğini ilgilendiren bir konuda kesinlikle zannederek veya tahmin ederek iş yapmayın ve yaptırmayın.

İşyeri ölümleri ile ilgili çalışmanın bizlere öğrettiği bir derstir bu. Örneğin:

- **Zannetmeyin ki**; sadece yazılı bir iş programınız olduğu için iş güvenliğine dikkat ediyorsunuz. Araştırmadaki ölümlerin %80'inde bir tür yazılı program vardı.
  - **Zannetmeyin ki**; bir kişiye o işle ilgili iş güvenliği sorumluluğu verdiğiniz için iş güvenliği kontrol altındadır. Araştırmadaki olayların %80'inde, iş güvenliği, belli bir kişiye sorumluluk olarak verilmişti.
  - **Zannetmeyin ki**; iş güvenliğinden sorumlu tuttuğunuz kişi ne yapıldığını tam olarak biliyor. Araştırmaya göre, iş güvenliği ile ilgili sorumluluk verilen işçilerin çoğunun etkili bir iş güvenliği programının nasıl geliştirilip uygulanacağı konusunda yeterli - sistemli bir eğitim almadığı ortaya çıkmıştır.
  - **Zannetmeyin ki**; iş güvenliği toplantılarına katılan, bir iş güvenliği filmi seyreden, belki de bu konuda test edilen işçiler, ne yapacaklarını biliyorlar. Yapılan araştırmadaki durumlarda, işçilerin eğitiminin daha çok genel olduğu, işyeri tehlikelerine özel olmadığı görülmüştür. Artı, ölümlü kazaların %44'ü, işi, normal prosedüre göre, daha hızlı yapalım derken olmuştur.
  - **Zannetmeyin ki**; deneyimli işçiler riskte değildir. Araştırmaya göre ölen işçilerin %80'i işlerinde tecrübeli idi.
  - **Zannetmeyin ki**; işçiler işyeri tehlikelerini size söyleyeceklerdir. Raporla göre, çalışanlar genellikle tehlikelerin nerede yattığını bilirler, fakat sorun üreten bir eleman olarak damgalanmamak için çoğunlukla onları rapor etmezler.
  - **Zannetmeyin ki**; işyeri, iş güvenliği riskleri ile ilgili denetlenmiş ve kontrol edilmiştir. Yapılan araştırmalardaki olayların sadece %20'sinde işyeri amiri işyerinde özel tehlikelerin tamamını veya bir kısmını önceden belirleyebilmişti.
  - **Zannetmeyin ki**; iş kazası incelemeleriniz sizi iş güvenliği sorunlarının doğru nedenlerine ulaştırıyor. Raporla göre, yöneticiler genellikle o anki nedenlere (tehlikeli durumlar, tehlikeli hareketler) yoğunlaşıyor, yönetim sistemindeki sorunlar gibi temel sebepleri göz ardı ediyorlar.
  - **Zannetmeyin ki**; iş güvenliği ile ilgili sorumluluğu bir kimse üstlenecektir. Araştırmadaki 323 iş kazasında, hiçbir amir, kendisinin veya yönetiminin hatalı olduğunu kabul etmiştir.
  - **Zannetmeyin ki**; danışmanlar veya diğer dış kaynaklı "uzmanlar" çözümdür. Çalışmaya göre, birçok işyerinin kiraladığı müteahhitler ve servis elemanları temel iş güvenliği yönetim programları hakkında yetersiz veya ilgisizdir.
  - **Zannetmeyin ki**; yıl 2000 oldu, iş güvenliği daha çok konuşuluyor, dünya da çok daha teknik olarak gelişmiş bir toplumda yaşıyoruz, böylece iş güvenliği konusunda artık ne yapılacağı biliniyor. Araştırma göstermiştir ki; işyerlerinin büyük çoğunluğu "işçilerin güvenlik için ne yapılması gerektiğini gerçekte bilmiyor veya anlamıyor." Çoğu, bir iş güvenliği programlarının olduğunu zannediyor.
- İş güvenliği ile ilgili sizin yöneticileriniz ve **işçileriniz ne** düşünüyor? Bir kontrol edin.... Büyük bir olasılıkla şaşıracaksınız.

Kim. Müh., İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı

* Penguenler Adası 1: Anatole France; Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi:105, s.29 Çev: Bekir Karaoğlu.

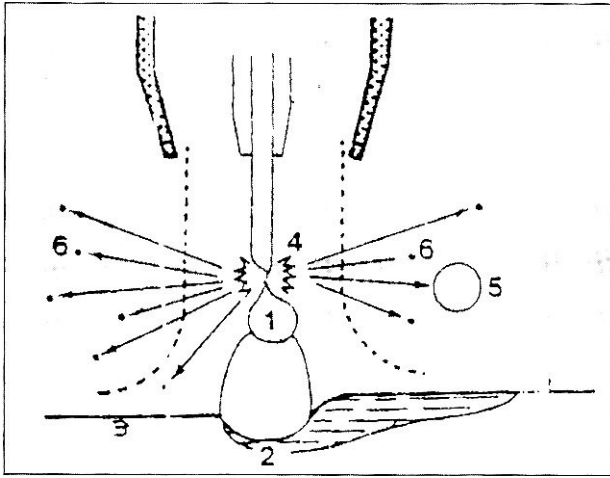
İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Kaynak Atölyelerinde Çalışanların Etkilendiği Riskler

Gürbüz YILMAZ*

1. KAYNAK DUMAN VE GAZLARI

Metallerin kaynak, kesme ve diğer benzer yöntemlerle işlenmesi sırasında çalışanlar için zararlı olabilecek çeşitli toz, duman ve gazlar gibi hava kirleticileri oluşmaktadır. Kaynaklı imalat atölyelerindeki önemli risklerin başında gelen kaynak dumanlarını oluşturan tanecikler temel olarak metal ve diğer oksitlerdir. Kaynak ve kesme işlemi sırasında üretim süreci gereği ortaya çıkan kaynak arki ile metaller yüksek sıcaklıkta buharlaşır, bu metal buharları ortam havası ile temas ederek oksitlenir ve yoğunlaşarak metal oksit dumanlarına dönüşür. Metal oksitleri kaynak dumanlarının en önemli bileşenidir. Kaynak dumanı içinde yer alan katı partiküller; çeşitli elektrot, lehim ve kaynak çubuğu ile üzerinde kaynak veya kesme işleminin yapıldığı ana malzeme ve ana malzeme üzerinde bulunan boya, galvaniz gibi kaplamalardan çıkan parçacıklardan oluşmaktadır. Kaynaklı imalat atölyelerinde ortam havasına karışan tozlar, genellikle kaynak ağız açılması, metal malzemelerin taşınması, kesilmesi, kaynak ağızının taşlanması gibi işlemler sonucunda oluşmaktadır. Tozlar genellikle çökerek işyeri tabanı ve kaynak ekipmanları üzerinde birikirken, metal oksit dumanları uzun süre havada asılı kalmakta ve hava devinimleri ile işyeri ortamında çeşitli yerlere dağılabilmektedir.

Kaynak işlemi sırasında metal oksit dumanlarının oluşumunu gösteren şekildeki değerlerin anlamı aşağıda belirtilmiştir.

1. Kaynak teli damlası
2. Kaynak çukuru
3. Anad-katod noktaları
4. Eriyen elektrod
5. İri kıvılcım parçacıkları
6. İnce metal parçacıkları

Kaynak ve kesme işlemlerinde ark sıcaklığının etkisi ile kaynak sarf malzemesi, kaynak yapılan ana malzeme üzerindeki kesme sıvısı, yağ, gres gibi artıkların ve boya, galvaniz gibi kaplamaların yanması yada buharlaşması sonucu ise çeşitli gazlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, gaz kaynağı ve sert lehimleme işlemlerinde kullanılan asetilen, propan, bütan, metan

gibi yanıcı gazların oksijen gazıyla yanması sonucu karbonmonoksit, karbondioksit ve azot oksit gibi gazların yanı sıra, kullanılan dolgu malzemesi, dekapanlar ve üzerinde işlem yapılan ana malzemeye bağlı olarak çinko, bakır, kadmiyum, kurşun gibi metallerin partikül ve buharları ile flörür, klorür esaslı gazlar meydana gelmektedir.

Kaynak ve kesme işlemlerinde oluşan toz, duman ve gazların miktar ve bileşimi; kaynak sarf malzemesi ve ana malzemenin kimyasal yapısına, kaynak yöntemine, yanma gazı, akım şiddeti, ark gerilimi, ark boyu, kaynak hızı ve süresine bağlıdır. Çok değişik yapı ve özelliklerdeki bu etmenler çalışanlar üzerinde kısa veya uzun sürede çeşitli sağlık ve güvenlik sorunlarına neden olmaktadır.

Kaynaklı imalat atölyelerinde üretim süreci gereği oluşan ve çalışma ortamına yayılan gaz, toz ve dumanlar vücuda solunum yolu ile girerler. Söz konusu hava kirleticilerinden bazıları **kronik** (uzun dönemde ortaya çıkan) hastalıklara neden olduğu gibi, etkilenme düzeyine bağlı olarak **akut** (ani-birdenbire) rahatsızlıklara da neden olabilmektedir. Örneğin kaynakçılarda sıklıkla görülen metal dumanı ateşi genellikle geçici bir rahatsızlıktır, ancak, kronik rahatsızlıkların da gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Kaynaklı imalat atölyelerindeki çalışma ortamında izin verilen yoğunluktan daha fazla kirleticilerin bulunması ve bu havanın solunması durumunda maruz kalma süresi ve yoğunluğuna göre; solunum güçlüğü, kan hastalıkları, kanser, kronik bronşit, baş ağrısı, akciğer ödemi, metal dumanı ateşi, ağız ve burun mukozasında tahrişler oluşabilmektedir. Ayrıca merkezi sinir sistemi, böbrek, karaciğer, kan yapıcı sistem ve kemik yapısı üzerinde de çeşitli hasarlar oluşmakta ve buna bağlı hastalıklar ortaya çıkabilmektedir.

Metal içeren toz, gaz ve dumanların uzun süre solunması sonucunda akciğerde birikmesi ile pnömokonyoz adı verilen meslek hastalıkları oluşmaktadır. Kaynaklı imalat atölyelerinde çalışanların toz, gaz, duman ve oksitlerden etkilendikleri metallerden karbon, kalay, demir, alüminyum düşük düzeyde risk oluştururken; kadmiyum, krom, kurşun, vanadyum, mangan, cıva, molibden, nikel, titan ve çinko ise iritan ve toksik etki yarattıklarından çok daha büyük sağlık sorunlarına ve kalıcı hastalıklara kaynaklık etmektedirler.

Özet olarak kaynaklı imalat atölyelerinde sıkça karşılaşılan ve vücuda solunum yoluyla giren toz, duman, gaz ve buharlar içerdikleri yukarıda belirtilen kimyasal maddeler nedeniyle solunum yollarında tahrişe ve yüksek yoğunluklarda uzun sürelerde solunması durumunda ise kalıcı hastalıklara neden olmaktadır. Benzer etki gözlerde de görülmekte ve gözlerde iritasyon, konjunktivit, keratit ve alerji gibi sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır.

2. KAYNAK IŞINLARI

Kaynaklı imalat atölyelerinde ortaya çıkan metal dumanı, gaz ve buharlar dışında ikinci önemli risk grubu ise kaynak ve kesme işlemleri sırasında oluşan ışınlardır. Genel olarak kaynak işleminde oluşan ark enerjisinin yaklaşık % 15'i ışın şeklinde çalışma ortamına yayılmaktadır. Bu ışınların yaklaşık % 60'ı kızılötesi, % 30'u parlak ve % 10'u ise morötesi ışınlardır. Söz konusu ışınlar dalga boyuna göre sınıflandırılmakta ve her birinin çalışanlar üzerindeki etkisi değişik sağlık sorunlarına neden olmaktadır.

Kaynak ve kesme işlemlerinde ortaya çıkan ışınlardan çalışanların en çok etkilenen organları gözleridir. Daha sonra ise örtülmemiş deri kısımları söz konusu ışınların tehlikelerine maruz kalmaktadır. Işınların dalga boyu çalışanların göz sağlığı açısından özellikle önem taşımaktadır. Söz konusu ışınlardan morötesi ışınlar çalışanların gözlerinde en fazla hasara neden olmaktadır. Çünkü, 4.000-8.000 Angströmlük dalga boyu aralığının üst tarafında yer alan **parlak ışınlar**, görünen ışın sınıfına girmekte ve bu ışınlarla maruz kalan çalışanlar

gözlerini kapamak ve kısmak gibi reflekslerle, bu ışınların etkilerinden kaçınabilmektedirler. Ancak, 100-4.000 Angströmlük kısa dalga boyu ile görünen ışık bandının üst tarafında yer alan **morötesi** ışınlar, yüksek enerjili, sert karakterli ve çalışanların gözleri üzerindeki hasar etkileri fazla olan ışınlardır. Ayrıca bu ışınlar görülemediğinden göz refleksleri ile korunabilme olasılığı da bulunmamaktadır. 8.000-10.000.000 Angströmlük dalga boyu ile görünen ışık bandının alt tarafında yer alan **kızılötesi** ışınlar ise, düşük enerjili olduklarından çalışanların gözleri üzerindeki etkileri ve zararları, **morötesi** ışınlarla göre daha azdır. Yapılan işin gereği olarak kaynak işlemi sırasında çalışanların en çok gereksinim duydukları organları gözleridir. Kaynak ve kesme işlemlerinde ortaya çıkan ışınlardan çalışanların sağlıklarının olumsuz yönde etkilenmemesi için mutlaka gözlerinin ve açıkta bulunan yüz, el gibi deri kısımlarının korunması gereklidir. Bunların gereğince yapılmaması ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınmaması durumunda yoğun olarak kaynak yapılan atölyelerde çalışan işçilerde göz yanması, kanlanması, kızarması gibi sağlık sorunları ile sıkça karşılaşmaktadır. Bu tür sağlık sorunları kaynak ve kesme ışınlarının **akut** (kısa dönemde) ortaya çıkardığı sakıncalardır. Bunların yanı sıra uzun dönemde ortaya çıkan (**kronik**) göz rahatsızlıkları sonucu, kaynak ve kesme işlemlerinde çalışanlar değişik oranlarda görme kayıplarına, giderek körlüğe varan kalıcı hastalıklara uğramaktadırlar.

Kaynak ve kesme işlemlerinde üretim süreci gereği ortaya çıkan **parlak** ışınlar, gözleri kamaştırarak geçici görme bozukluklarına neden olabilmekte, gerekli önlemler alınmadığı ve bu ışınlarla sürekli maruz kalınması halinde ise önce gözde kızarma, kanlanma ve baş ağrısı ortaya çıkmakta daha ileri durumlarda ise kalıcı olarak görme kayıplarına yol açabilmektedir.

Kaynak ışınlarından **kızılötesi** ışınlar; deride ısınma ve uzun süre maruz kalınması halinde kızarma ve yanıklara yol açmakta olup, arkta gelen ışının dalga boyuna bağlı olarak da gözde saydam tabakanın (kornea) ve görmeyi sağlayan ağ tabakasının (retina) etkilenmesine ve giderek körlük ve katarak hastalığı gibi kalıcı hasarlara neden olabilmektedir.

Morötesi ışınlar ise; kızılötesi ışınlardan çok daha tehlikelidir ve kısa sürede maruz kalmalarda bile gözün saydam tabakasında yanıklara, katarak hastalığına ve giderek körlüğe neden olan ağır hasarlara yol açabilmektedir. Morötesi ışınlar, deride ağır yanıkların oluşmasına ve uzun sürede de deri kanserine neden olabilmektedir. Bu nedenle gözlerin ve cildin kaynak işlemi sırasında mutlaka korunması gereklidir.

3. KAYNAK GÜRÜLTÜSÜ

Kaynaklı imalat atölyelerinde çalışanların karşı karşıya kaldığı diğer bir risk grubu da gürültüdür. Kaynak işlemi sırasında ortalama olarak 85-105 dB (desibel) şiddetinde gürültü oluşmaktadır. Gürültü şiddeti yapılan kaynak türüne göre değişmektedir. Ark kaynağı ile plazma kaynağı en gürültülü kaynak yöntemleridir. Kapalı alanlarda yapılan kaynak çalışmalarında gürültü şiddeti daha da artmaktadır.

Kaynaklı imalat atölyelerinde kaynak işlemi dışında ona eşlik eden üretim sürecinde yer alan pres, matkap, testere ve çeşitli havalı el aletleri gibi ekipmanlarda önemli ölçüde gürültü kaynağıdır. Kaynaklı imalat atölyelerinde çokça görülen söz konusu makine, tezgah ve ekipmanın oluşturduğu gürültüden de çalışanlar olumsuz olarak etkilenmektedir. Ayrıca, özellikle gaz metal ark kaynağında ve metal gaz kaynağında 120 desibele kadar ulaşan yüksek şiddette gürültü pikleri oluşmaktadır. Çok kısa zaman aralığında meydana gelen bu pikler kaynakçı tarafından algılanamaz. Yapılan araştırmalar bu tür gürültü kaynaklarının işitme kayıplarına neden olabildiğini göstermektedir.

Uzun süreli şiddetli gürültüye, örneğin 90 dB'nin üzerindeki seslere maruz kalan çalışanlarda geçici veya sürekli işitme kayıpları oluşmaktadır. Geçici işitme, belli bir süre dinlendikten sonra iyileşebilen işitme kayıplarıdır. Ancak ortaya çıkan işitme kaybının iyileşebilmesi için, maruz kalma süresinin 10 katı kadar iyileşme süresine gereksinim bulunmaktadır. Örneğin; 90 dB'lik bir gürültüye 100 dakika maruz kalma sonucunda ortaya çıkan yaklaşık 18-20 dB'lik bir işitme kaybının ortadan kalkabilmesi için gerekli olan iyileşme süresi yaklaşık 1000 dakikadır. Gürültü düzeyi arttıkça, oluşan işitme kaybı artmakta ve iyileşme süresi de buna bağlı olarak çok daha fazla artmaktadır.

Çalışma yaşamında gürültülü ortamlarda çalışan işçilerin işitme kayıplarının iyileşebilmesi için gerekli dinlenme sürelerine sahip olmaları olası değildir. Bu nedenle çalışma ortamında karşılaşılan gürültü sonucu oluşan işitme kayıpları yığılmalı bir biçimde gelişerek sürekli işitme kayıplarına yol açmaktadır. Sürekli işitme kayıpları genellikle 90 dB üzerindeki gürültü düzeylerinde oluşurlar, işitme kayıpları iki tarafta da aynı düzeydedir ve ilk işitme kaybı kulağımızın 4000 Hz'lik frekansı işiten bölgesinde oluşur

daha sonra ise konuşma frekanslarını etkiler. Oluşan bu işitme kayıpları sinirsel tipte bir kayıp olduğundan kesinlikle iyileşmez. Bu nedenle çalışanların sağlığı açısından gürültüden korunmak son derece önemlidir.

4. DİĞER RİSKLER

Bütün kaynak ve kesme yöntemlerinde sıçrayan kızgın metal parçacıkları çalışan için önemli riskler doğurmaktadır. Giysi veya ayakkabı içerisine girebilen ergimiş metal parçacıkları ve kıvılcıklar kaynak işlerinde çalışan işçilerde önemli yanıklara neden olmaktadır. Söz konusu kızgın metal parçacıkları aynı zamanda yangın ve patlamalara da neden olabilmektedir.

Kaynak ekipmanlarından kaynaklanan riskler de ortaya çıkmaktadır. Bunların başlıcaları; elektrik kaçakları, tüp devrilmeleri, gaz patlamaları gibi olaylar şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kaynak işlerinde çalışan işçiler açısından önemli bir risk grubunu da duruş bozuklukları ile işyeri ortam ısı (sıcak veya soğuk), nem, hava akım hızı ve aydınlatma yöntem ve düzeyi gibi çeşitli etmenler oluşturmaktadır. Sayılan etmenler maruz kalma süresi ve düzeyine bağlı olarak çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kaynak işlemi sırasındaki duruş pozisyonları, çalışma masasının yüksekliği, kaynak yapılan yerin konumu gibi etmenler sonucu çalışanlarda bel ve sırt ağrıları ile kalıcı iskelet bozuklukları oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1) Cahit ERKAN Dr.; "İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları", AÜ Tıp Fakültesi Yayınları.
- 2) Gürbüz YILMAZ; "İş Güvenliğine Genel Bakış", Mühendis ve Makine Dergisi, Sayı 224.
- 3) Mustafa TURHAN; "Gaz Metal Ark Kaynağında Çalışma Ortamına Metal Oksit Dumanları ve Gaz Yayılması", Mühendis ve Makina Dergisi Sayı 432, MMO Yayını.
- 4) Bahadır GÜLBAHAR; "Kaynak Dumanının Sağlığa Zararlı Etkileri ve Önlenmesi için Tedbirler", Mühendis ve Makina Dergisi Sayı 448, MMO Yayını.
- 5) Kaynak Teknolojisi, 21.04.1999 tarihli Dünya Gazetesi Eki.
- 6) Metal ve Kaynak Dergisi.

---

* Makine Mühendisi

* Eski ÇSGB İş Müfettişi (Teknik)

TOPLUM Kentli Birey

Cevat GERAY*

Çağdaş akımlar, görüşler, büyük ölçüde bireyin artık toplumda odak noktası olduğunu gösteriyor. Ama hangi birey? Onun ilk adımını atmak gerekiyor. Ben, bireyin daha çok özgür ve bilinçli birey olarak konumlanmasını uygun görüyorum. O zaman da, bu bireyi tek başına ele almak sakıncalıdır. Onun içinde bulunduğu küme, katman, sınıf ve daha geniş toplum ortamları içinde bireyi güçlü kılma ya da onun özgürleşmesini, bilinçliliğe ulaşmasını kastediyorum. Gerçekten bu çok önemli. Biz demokrasiyi aslında yaşayamıyoruz; çünkü bizler, demokrasinin gerektirdiği özgür ve bilinçli bireyleri yaratamadık. Bireyler güçlü mü olmalıdır? Ama nerede, ne yaparken güçlü olmalı? Başkalarına zarar verirken, toplumu yanlış yerlere götürürken güçlü olmaları değil. Bilimle donanmış olması önemli, insanlığın toplumun yararına beynini kullanması önemli, ikincisi, usunu kullanıyor olması çok önemli. Bireyin kul, uyruk olmaktan çıkıp, demokratik toplumun bir üyesi olarak ele alınması gerekir. Bu toplum içindir ki bireyin özgürlüğü söz konusudur. Vaktiyle, bu özgürlükleri tanımlarken Bahri Savcı ve Muammer Aksoy, kamu özgürlükleri deyimini kullanırlardı. Devletin özgürlüğü değildi, kamu işlerinde bireyin rolünü alması ve o özgürlükleri kullanması. Mümtaz Soysal da aynı görüşteydi, şimdi de yazılarıyla bunu gösteriyor. Bireycilikten değil, özgür bireyden yana olduğu için, aydınlanmadan yana olduğu için, karanlık güçler, Muammer Aksoy'u, Uğur Mumcu'yu, sevgili Ahmet Taner Kışlalı'yı öldürdüler.

Özgürleşmiş birey, bilinçlenmiş birey, kul olmaktan kurtulmuş yurttaş ve kenttaş olmuş birey önemli bizim açımızdan. O zaman bu bireyin, usunu kullanırken, toplumsal yaşama bilinçle katılması önemli. Aziz ağabey, "toplumun %60'ı aptaldır" derken, gerçekte bunların daha yurttaş olmadıklarını, birey olmadıklarını kastettiğini, sonradan özel konuşmalarımızda açıklamıştı. Onun için, bizim usumuzu kullanmamız gerekiyor; ama bunu yaparken tabii ki örgütlü biçimde bir araya gelmemiz gerekiyor. Bakın şimdi sevgili Nusret Fişek'in Vakıf içinde şurada bizleri toplaması, bir vakıfta yaşıyor olması, örnek oluşturuyor. Bu örneklik, bu bilinçlilik, bu duyarlılık, eğer toplum yararını, kendi yaşamından üstün tuttuysa ve bunun gereklerini yerine getiren kurumsallaşmalara gittiysen ve kurumlara sahip çıktıysa, o zaman yaşıyor. Güçlü kişiler böyle yaşıyor. Herkes bir Nusret Fişek olamaz; ama hiç değilse Cumhuriyetin istediği demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin istediği demokrat bireyler olmalı. Ayrıca kurumlar da çok önemli.

Bu bağlamda Nüfus Etüdleri Enstitüsü'nü kurduğu zaman, bunu herkes nüfus bilminde bir gelişme olarak değerlendirdi. Halbuki nüfusbilim çerçevesinde kurumsallaşırken, doğrusu eğitime çok önem veriyordu, inanır mısınız, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü'nde, Köy Enstitülerine ve Köy Enstitülülere sahip çıkıyordu. Orada emek veren Köy Enstitülerinde yetişmiş nice kişiler arasında, başta Mustafa Üstündağ, hatta sonradan TÖS Başkanlığı da yapan Feyzullah Ertuğrul'lar, Cahit Alican'lar gibi adları sayabiliyorum. Biz onlarla Nüfus Etüdleri çerçevesinde bir araya geldik, orada bir çok iş yapıldı. Yani toplum kalkınması, köy kalkınması olayını, Köy Enstitülerinin bu konuda bireyleri güçlendirme, etkin kılmada, eğitimin bir güçlü araç olduğunu, bir silah olduğunu gördüğü ve bildiği için o insanlar orada vardı ve öyle olmuşlardır. Hatta bir yazı yarışması yapıldı ve köy kalkınma önderi seçildi. Çayırhan'da kooperatif önderliği yapan bir öğretmen, Halil Durukan önder seçilmişti. Durukan, Köy Enstitülerinden yetişmiş ve güçlü olmanın yolunun bu olduğunu kanıtlamış; köydeki çıkar kavgalarını aşmıştı. Özetle eğitimin büyük ölçüde insanı özgür kıldığını anlatmak istiyorum.

İşte, eğitim kurumu olarak Köy Enstitüleri, böylesi bireyleri yetiştirmede çok önemli bir araçtı. Buna Halkevlerini de örnek verebiliriz. Ama, Halkevlerinde, o zaman tek parti olan CHP'nin bir yanlılığı olmuştu. Dil Kurumu, Tarih Kurumu gibi bağımsız, özerk dernek statüsünde değil, CHP ile organik bağ içinde kurmuştu. Halkevleri de insanları aydınlatma, bireyi yaratma doğrultusunda önemli bir kurum olmuştur. Daha başka kurumlar da vardır. Ayrıntıya girmiyorum. Ama bizim yaştakiler hep Halkevlerinden, Halkodalarından büyük ölçüde yararlanmışlar

dır. Kitaplıklardan olsun, spor salonlarından olsun, tiyatro etkinliklerinden olsun yararlanmışlardır. Anımsıyorum, Eminönü Halkevi'nde münazaralar yapılırdı. Biz de yatılı öğrenci olarak haftada bir gün çıkıyoruz, bilet alamıyoruz. O münazaralara girebilmek için, Halkevi yöneticisiyle, Şevket Evliyagil'le tartıştım: "Biz yatılı öğrenciyiz, bizi nasıl dışarıda bırakıyorsunuz?" diye dayatmalarım oldu. Şevket Evliyagil ile daha sonra Basın Yayın Yüksek Okulu'nda çok iyi dost olduk.

Özetle kurumlar, bize aydınlanma odakları olarak çok şey kazandırdı. Ama demokrasiyi, karşı devrim olarak kullanmak isteyen birtakım politikacıların açıkça söyleyemeden, gizli kapaklı, çok partili döneme geçtikten sonra bizi aldatmalarıyla bugüne dek geldik. Bugün yaşadığımız şeyler aslında, o bireyin gerçek yurttaş ve kenttaş olmasını istemeyenlerin, karşı devrimcilerin iktidara gelmesiyle ortaya çıktı. Burada karşı devrimci deyimimle, aklını kullanamayan, kendisine sunulanı en doğru olarak benimseyen ve işleri politikacılara havale edip, "bir kez seçtik" diyen bir yurttaş tipinden söz ediyorum. Halbuki haklarına sahip çıkan bireylere gereksinmemiz açık. Haklarına sahip çıkmanın çeşitli yolları var. Aldığımız, eğitimimizde ne gibi haklarımız olduğunu hepimiz biliyoruz. Ama bu haklara sahip çıkması yollarını öğrenemiyoruz. Eğitimimiz, o yolda bireyimizi güçlendirmiyor, bireyleri yetiştirmiyor. Bu bağlamda, eyleme dönüşmeyen bilgilerle kafamız dolu. Bir şeyi bilmek, insan hakları açısından yetmiyor. O insan haklarını kullanabilmenin gereklerini yerine getirme anlamında eylem koymayı kastediyorum. Biz hafız gibi ezberliyoruz. Anayasayı, İnsan Hakları Evrensel Demec'i'ni .... Peki ama bu hakları her-gün çiğneyenler var. Kişi olarak, örgüt olarak, dernek olarak en kutsal

olan yaşam hakkımızı alanlara karşı çıkararak birtakım şeyler yapamıyoruz. Bunlara karşı bir demokratikleşme, örgütlenme için güçbirliği yapamıyoruz. Çok partili düzene geçimce bizler demokrasiye geçtik sandık. Hatta Duverger gibi siyasal parti, demokrasi kuramlarında çok ünlü olan bilim adamları, bunu gerçekten övmüşlerdir. Doğrusu da bu, övülecek bir şey; tek partili düzenden çok partili düzene geçiş. Ama demokrasi, gerçekten de demokrasinin gerektirdiği biçimde davranan, aklını kullanabilen ve gereken tepkileri, tavırları koyan özgür, bilinçli, bireyi yetiştirme fırsatını kaçırdık.

Bütün bunlar gösterdi ki, demokratikleşme doğrultusundaki savaşımlarımızı etkili kılmak, örgütlü olmak ve elele vermek zorundayız. Başka çözüm yok. Çok partili rejime geçmek, yalnızca seçimden seçime oy vermek yetmiyor; katılımcı bir anlayış içerisinde, bireyleri etkin, güçlü konuma getirmek gerek. Toplum olarak birtakım ortak sorunlarımız var. Bu sorunları çözmeye ortak hareket edebilme alışkanlığını, gücünü kazanmak gereğini vurgulamakla yetiniyorum.

Bir de sivil toplum örgütçülüğü var işin içinde. Birey olarak, etkin bireyler olarak bu sivil toplum örgütleri içinde etkinlik göstermeliyiz. Kimi sivil toplum örgütleri de kamusal alanda kendilerini daha etkin kılarak, kendi istekleri doğrultusunda toplumda kararlar alınmasını, siyasal süreçleri etkilemeyi başardıklarını gözlemliyoruz. O zaman, sivil toplum örgütleri konusunda da devletçe benimsenen ya da desteklenenleri bir yana itmeliyiz. Devletten belli konularda yardım alan sivil toplum örgütleri de var. Demek ki, bağımsızlık ve özerklik, bu sivil toplum örgütlerinde temel nitelik olmalıdır, işte biz bireyler olarak daha çok demokratik, özgür, bağımsız çalışan örgütlenmeler içinde kendimizi ve bireyleri güçlü kılma yoluna gitmekten başka bir çözüm yok. Bunu yaparken de, herhalde işimiz çok zor. 8 yıllık eğitim ile öğretim birliği ilkesini yeniden yaşama geçirmek için çok önemli adım atılmıştı. Görüyorsunuz geçenlerde ulusalcı olduğunu söyleyen partilerin oluşturduğu Meclis, hemen bir geri adım atmıştır. Küçük çocukların beynini din eğitimi adı altında yıkama izni çıkmıştır. Bunun karşısında okulların sesleri duyulmuyor. Yazık ki, bu açıdan güçlü, etkili bilinçli kentdaşlarla işbirliği yapmak yerine, çıkar ortaklıkları kurarak, imar yolsuzluklarını birlikte yapıyorlar. Son depremde de bunun sonuçlarını görüyoruz. Yalnızca yerel yönetimler değil, siyaset adamlarını bence tek tek hepsini suçlamak gerekiyor. Çünkü insanlar biraraya toplanamıyorlar; yapıların denetimini gereken şekilde yapmıyoruz. Bireyler de bilinçli olarak bu konuda daha "*Acaba burası yaşamak için elverişli bir yer mi?*" diye sormuyor. Doğrusu bu açıdan da yine bilinçli, bilgili insanları yetiştirmek konusunda hepimize iş düşüyor. Yalnızca üniversite öğretim üyeleri olarak rol almak değil, hepimiz elbirliğiyle çalışmak doğrultusunda çaba göstermek zorundayız.

---

* Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi

TOPLUM GELECEK

Seyhan ERDOĞDU

İnsan, sosyal gelişmenin hem yaratıcısı hem de ürünüdür. Bu anlamda insanlık, tarihini yarattığı gibi geleceğini de kendisi yaratacaktır. Gelecekte nasıl bir dünyada yaşayacağımızı bilemeyebiliriz. Ama nasıl bir dünyada yaşamak istediğimizi düşleyebiliriz.

Tüm insanların eşit olanaklara sahip olduğu, sömürünün olmadığı, toplumsal ilişkilerde dayanışmanın egemen olduğu bir geleceği düşünüyorsak, böyle bir geleceği yaratacak insanların, başta işçi sınıfı olmak üzere geniş çalışan kesimler olduğunu da söyleyebiliriz.

Kuşkusuz tersi de olasıdır.

Eğer emekçiler insanın insanı sömürmediği bir geleceği yaratamazlarsa, insanlığın işsizlik, açlık ve savaşlardan kurtulmasının olanaklı görünmediği kapitalist yayılma ve yeniden yapılanma süreci hızlanabilir ve bu sürecin insan ve çevre üzerinde yarattığı yıkım ağırlaşarak devam edebilir.

Yeni üretim ve iletişim teknolojileriyle ve ulusötesi şirket yapılarıyla daha da güçlenmiş olan sermaye, dünyayı kendi egemenliğinde tek bir pazar haline döndürebilir, insanlığın son iki yüzyıldır sağladığı sosyal kazanımların da kaybedileceği böyle bir küresel ekonomi, insanlığın geniş kesimleri için işsizlik ve yoksulluk demektir.

Geleceğimizi bu iki farklı ekonomik gelişmeden hangisinin ağır basacağı belirleyecektir.

Şimdilik kapitalist küreselleşme eğilimi ağır basıyor. Serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, özelleştirme uygulamaları ile kamu kesiminin daraltılması, çalışma yaşamındaki işçi lehine düzenlemelerin ve sosyal koruma sistemlerinin zayıflatılması, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin, işçi sınıfı partilerinin etkisizleştirilmesi ve bütün bunların ötesinde demokratik, sosyal nitelikler taşıyan ulus devletin etkisizleştirilmesi, ulusötesi sermayenin küresel egemenliğinin ilerleyiş biçimleri olarak ortaya çıkıyor.

"Küreselleşme" denen bu süreçte, işçi sınıfının rolü ne olacaktır?

Günümüzde, işçi sınıfının sömürsüz bir dünya yaratılmasındaki tarihsel rolüne ilişkin tartışmalar işçiler, sendikalar ve işçi partileri bünyesinde de yoğunlaşmış bulunuyor. En genel anlamda işçi sınıfının kurtuluşunu hedefleyen bu çevreler, işçi sınıfının aydınlık bir geleceğin yaratılmasına ilişkin tarihsel rolünün sona ermediği konusunda görüş birliği içindeler. Ancak bu tarihsel rolü hayata geçirebilmek, eşit ve özgür bireylerin dünyasını yaratabilmek, 21. Yüzyılın eşiğinde belki de 20. Yüzyılın eşiğinde olduğundan bile zor gözüküyor. Bu tartışmalarda, aranan çözümleri ve işçi sınıfının 21. Yüzyıl'daki mücadelesini biçimlendirecek iki önemli olgunun altı çiziliyor.

Birincisi 21. Yüzyıl'a girerken kapitalizmin "istihdam üretmeyen bir üretim biçimi" haline dönüşme eğiliminde olması; kârlarda artışlar olurken, istihdamda, özellikle düzenli istihdamda yeterli artışın olmaması; işsizliğin artması; bunun sonucu olarak dünyanın her yerinde yoksullaşmanın ve sosyal dışlanmanın yaygınlaşması; geniş kesimlerin sürüklendiği yıkımın ve marjinalleşmenin etnik, dinci, ırkçı çatışmaları körüklemesi.

İkincisi de üretim sürecinin ve çalışma biçimlerinin esnekleşmesi ve düzensizleşmesi. Bu esnekleşme ve düzensizleşme, işçi sınıfının yapısında önemli değişiklikler meydana getiriyor. Bu değişikliklere bağlı olarak işçilerin toplumsal davranışlarında, sendikal ve siyasal yapılanmalarında da değişiklikler doğuyor.

Küreselleşme özellikle sanayileşmiş ülkelerde üretim tekniklerinde ve işletme yönetimlerinde önemli sayılabilecek değişikliklere yol açmıştır. Standart ürünlerin kitlesel üretimi yerine daha kısa üretim sürelerinde daha çeşitli mal üretilmesi gündeme gelmiştir. Şirketler parça ve mamul mal stoklarını azaltarak maliyetleri düşürmek için kalite kontrol sorumluluğunu üretimdeki işçilere kaydıran kalite çemberleri uygulaması geliştirmişlerdir. Uzmanlık isteyen işleri taşeronlara aktarmışlardır. Standart, basit işlerden, işçileri üretim sürecinde daha fazla sorumluluk almaya iten yeni üretim ve yönetim tekniklerine geçiş, bu işlerde çalışan işçilerin bir kısmı açısından öncelikle ücret yönünden daha tatminkar koşullar yarattığı için başlangıçta tercih edilebilmiştir.

Esnek üretim biçimlerinin çekirdek işçiler üzerindeki etkilerinin yanı sıra geniş bir işçi kitesinin daha küçük üretim birimlerinde, taşeron işletmelerde, fason üretimde, evde, kendi hesabına çalışma adı altında düşük ücretli ve düzensiz çalışma koşullarında istihdam edilmeleri de ücretli istihdam açısından olumsuz bir gelişme olmuştur. İşgücünün düzenli, istikrarlı işlerde çalışanlarla düzensiz istikrarsız işlerde çalışanlar arasında parçalanması yaygınlaşmıştır. "Esnek" denilen üretim biçimleri çalışanlar için bir yanıla karoshi (ölümüne çalışma), öteki yanıla da esnek çalışma biçimleri, yani kısmi çalışma, eve iş verme, geçici ve hatta çağrı üzerine çalışma, kendi hesabına çalışma, taşeron işçiliği tipik olmayan çalışma süreleri ve tipik olmayan çalışma yaşamları anlamına gelmiştir.

Küreselleşmenin çok önemli bir özelliği de sermaye birikimi sürecinin malileştirilmesidir. ILO'nun 1995 istihdam Raporunda bu konuda şunlar söyleniyor: "1970'lerin sonlarında uluslararası mali sistemde meydana gelen iki büyük değişiklik küresel çapta işsizliğin artmasına yol açtı. Birincisi daha önceki kontrollerin azaltılmasının bir sonucu olarak sermayenin uluslararası hareketliliğinin artmasıdır. İkincisi de küresel piyasalarda dövizin, döviz 'futures'ın, ve bir dizi 'türev' enstrümanın ticaretinin dramatik bir boyutta artmasıdır. Döviz ve sermaye piyasalarındaki faaliyetlerde bir patlama olmakla kalmamış bu faaliyetin niteliği de değişmiştir. 1971 de Bretton Woods sisteminin çökmesinden hemen önce bütün döviz işlemlerinin yüzde 90'ı ticaretin ve uzun vadeli yatırımların finansmanına yönelikti; yalnızca yüzde 10'u spekülasyona yönelikti.

Bugün bu yüzdeler değişmiştir; işlemlerin yüzde 90'ından fazlası spekülâtif amaçlıdır. Günlük spekülâtif akımlar bütün G-7 hükümetlerinin döviz rezervlerinin toplamını sürekli olarak aşmaktadır."

Bunun doğal sonucu tüm ülkelerde faiz oranlarının yükselmesi ve fonların yatırımlar yerine spekülâtif amaçlı hareketlere yönelmesidir. Ekonomik anlamda kaçınılmaz sonuç, büyüme hızının azalması ve istihdamın daralmasıdır.

işte bu eğilimler, yani işsizlikteki artış ve esnek ve düzensiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, kapitalist sistemin ideologları tarafından işçi sınıfının sonu olarak yorumlanmaktadır.

Eskiden işçi denilince ağırlıklı olarak mavi yakalı, düzenli çalışan erkek işçiler düşünülürdü. Kapitalizmin ideologları işsizleri, kısmi, geçici, hatta çağrı üzerine çalışanları, çocuk işçileri, evde çalışanları işçi saymıyorlar. İhracata yönelik serbest bölgelerde günde 16 saat, üzerlerine kapılar kilitlenerek çalıştırılan işçiler, işçi sınıfı kavramının dışında düşünülüyor. Yani işçi sınıfının yapısının değişmesi, işçi sınıfının yok olması biçiminde sunuluyor, işsizler, dışlanmışlar, yoksullar, düzensiz çalışanlar, kapitalizmin ideologlarının görüş alanına girmiyor.

Aslında 19. Yüzyıl liberalizminde de bu böyleydi. O dönemde de verimlilik ve kârlar arttıkça problem yok deniliyordu. 19. Yüzyıl'da kapitalistler açısından bu görüşün maddi bir temeli olduğu bile düşünülebilir. 19. Yüzyıl'da tarımdaki fazla işgücü sanayide emiliyordu. Daha sonraki dönemde de sanayide meydana gelen fazla işgücü hizmetler sektöründe emilmeye başladı. Ama şimdi bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki dev gelişmelerle işsizlik hizmetler sektörüne de girdi. Dolayısıyla 21. Yüzyıla geldiğimizde denizin bittiğini görüyoruz. Denizin bittiği yerde yedek işsiz ordusu giderek şişiyor ve bu "fazlalık", bir yandan sermayenin, kâr oranlarının düşme eğilimine karşı açtığı küresel haçlı seferini güçlendiren bir unsur olurken, bir yandan da yoksullaşan, uyuşturucu kaçakçılığı ile, fuhuşla geçinmek zorunda kalan, mafyalaşan, marjinalleşen, toplum dışılaşan kesimler giderek büyüyor, işsizlik ve sosyal dışlanmanın vardığı boyut ve süreklilik, 21. Yüzyıl'ın küreselleşen dünyasında işçi sınıfının sendikal ve siyasal gündeminde önemli değişiklikler yapılmasını gerektiriyor.

İşçi sınıfının sendikal ve siyasal gündemini belirleyen bir başka önemli nokta da sendikal hak ve özgürlüklere çok ciddi saldırıların olmasıdır. Madem işçi sınıfı ortadan kalktı, sendikaların da rolü kalmadı, etki-sizleşti, o zaman sendikal haklara karşı açılan bu büyük saldırı kampanyasının anlamı nedir? Sendikacıların öldürülmesi, tutuklanması, işkenceye uğraması, işten atılmalar gibi doğrudan baskıların yanısıra, bilinçli olarak sendikal hak ve özgürlüklere de saldırı var.

Küreselleşme sürecinin bir özelliği de iş ilişkilerinin bireyselleşmesi diye ifade edilen gelişmedir. Liberalizm, ideolojik anlamda bireyselleşmeyi empoze ederken, iş ilişkilerinin bireyselleşmesi yönünde de yaygın bir uygulama mevcuttur. Özellikle çok uluslu şirketlerde daha vasıflı, hem mesleki, hem genel eğitim düzeyleri yüksek bir işçi grubu ile karşı karşıyayız. İşçi sınıfı içindeki bu kesim, bireysel anlamda pazarlık güçleri de olabileceği için başlangıçta bireyselleşmeye eğilim gösterdi. Ama artık şirketlerin yeniden yapılandırılması, orta yönetim denilen kademeyi de içine almaktadır. Kendisini bireysel anlamda pazarlık gücüne sahip gören ve kendi çıkarlarını yönetimin çıkarlarıyla özdeş görmeye yatkın olan vasıflı işçiler de işten çıkarılmayla karşı karşıya olduklarını görmekteler.

işte bütün bu gelişmeler sonucunda sendikalar 21. Yüzyıla üye sayılarında azalma ile girmek durumunda kaldılar. Üye kaybeden sendikaların zayıflayacağı ve giderek ortadan kalkacağı biçiminde bir izlenim yayıldı, işsizlikteki artış, sendikalaşmanın çok zor olduğu esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, iş ilişkilerinde bireyselleşmenin artması, sendikal hak ve özgürlüklere saldırıların yapılması gibi gelişmeler karşısında, sendikaların üye kaybetmesi olağan bir gelişmedir. Bu, sendikaların fonksiyonlarını yitirdiklerini değil, tam tersine yapılacak işin çoğaldığını ve zorlaştığını gösterir.

Gelecekte işçi sınıfının örgütlü mücadelesinde yeni gelişmelerin olacağına ilk belirtileri de günümüzde ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Örneğin özelleştirmeyle birlikte kamu kesimi sendikalarının radikalleştiğini görüyoruz. Sanayileşmiş ülke işçilerinin önemli kesimlerinde de kendi tabirleriyle *"tekrar eski günlere dönmek"* ve *"tekrar caddelere dönmek"* eğilimi var. Özellikle 1990'ı yıllarda, tüm dünyada yürüyüşler, gösteriler, mitingler, protestolar vb. biçiminde işçilerin örgütlü sokak hareketlerini görüyoruz. Kore'den, Japonya'dan, Fransa'dan, Amerika Birleşik Devletleri'nden, Türkiye'den verilecek örneklerden sermayenin küresel saldırılarına ilk tepkilerin ortaya çıktığını izleyebiliyoruz. Bu tepkiler örgütlü olmadığı zaman yön değiştirebiliyor. Örneğin Avrupa'da çok ciddi bir ırkçı tepkiye yol açabiliyor ve ırkçı siyasi partilerde bir güçlenme olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin etnik ve dinsel çatışmalara yol açabiliyor.

Bunun dışında sendikalar üye sayılarındaki düşüşe karşı da bazı önlemler geliştirmeye çalışıyorlar.

Küreselleşen dünyada işgücü maliyetlerinin düşürülmesi için çok yoğun bir baskı var. Böyle bir ortam içerisinde çocuk işçilikte büyük bir patlama görüyoruz, ikincisi, esnek çalışmada ve düzensizleştirilmiş çalışma biçimlerinde kadın emeği çok yoğun olarak kullanılıyor. Onun için sendikalar bu kesimler için özel programlar geliştiriyorlar. Ayrıca göçmen işçiler için de özel programlar var. Çünkü örneğin Hollanda'da, Almanya'da göçmen işçiler arasındaki işsizlik oranı, o ülkenin genel işsizlik oranının çok üstünde. Kısacası sendikalar, çocuk, kadın, göçmen işçi gibi en çok ezilen kesimlere özel programlar geliştiriyorlar.

Sanayileşmiş ülke sendikalarının örgütlenme konusundaki bu atılımlarının gelişmekte olan ülkelerde de görüldüğünü şimdilik söyleyemiyoruz. Ancak üye sayılarında hızlı bir düşüş yaşayan gelişmekte olan ülke sendikalarının da önümüzdeki dönemde varlık koşulları olarak örgütlenme kampanyaları benimsemeleri

olasıdır.

21. Yüzyıla girerken işçilerin ve sendikaların en yetersiz oldukları alan, iktidar mücadelesi anlamında siyaset alanı olarak görünüyor.

1980'li yıllarda özellikle sanayileşmiş ülkelerde sendikalar, işçi partileriyle, sosyal demokrat partilerle, sosyalist partilerle, belki de yüzyıllık bağlarını gevşetme, daha doğrusu siyasal kimliklerinden geri dönme süreci içerisinde girdiler. Bunun sebeplerinden bir tanesi, sosyal demokrat partilerin, iktidara geldikleri zamanlarda, uluslararası sermayenin çıkarları doğrultusunda makro ekonomik politikalar uygulamaları oldu. Dolayısıyla, bir zamanlar muhafazakar veya liberal partilere karşı sosyal demokrat, sosyalist partilerle organik ya da dolaylı bağlar içerisinde olan sendikal hareket, bu partilerin iktidarı ya da koalisyonu döneminde aynı saldırının devamı ile karşı karşıya kalınca, bu bağlarda bir gevşeme oldu.

Ayrıca, Sovyet sisteminin çöküşünden sonra, özellikle komünist partilerle bağlantısı olan sendikalarda, kendilerini partisizleştirme gayreti ortaya çıktı.

Son yirmi yıl çoğu ülkede sendika siyaset bağlantısının ulusal düzeyde zayıfladığı ya da gerektiği ölçüde kurulmadığı bir süreçtir. Küresel ekonominin ulusal siyaseti etkisizleştirilmesi bu sürecin devamını kolaylaştırmaktadır, işçiler ve sendikalar, siyaseti terk edilmiş bir alan halinde bıraktıkları sürece insanlığın geleceğini de kapitalist küreselleşmecilere terk ediyor olacaklardır.

İşçiler ve sendikal hareket küresel anlamda kapitalist sistemin hegemonyasına karşı bir sistem önerisiyle gelip, bunu değiştirmek üzere bir alternatif henüz önermiyorlar. Verilen mücadeleler uzun vadeli kalıcı kazanımlara dönüşecek bir siyasi program etrafında yoğunlaşmış değil.

Ancak gene de gelecek için iyimser olabiliriz. Çünkü işçi sınıfının "kurtuluşuna" ve daha güzel bir dünya yaratacağına ilişkin görüş, hem bir seçim hem de bir inanç meselesidir. Sosyal bilime dayanan bilinçli bir seçim meselesidir ve aynı zamanda sezgisel bir inanç yönü de vardır. Eğer işçi sınıfı sosyal kazanımlarını koruyamaz ve geliştiremezse ve emeğin kurtuluşunu düşleyenler karamsar olurlar, inançlarını yitirirlerse insanlık çok şey kaybedecektir.

Kuşkusuz daha iyi bir gelecek için mücadele zor bir mücadeledir. Daha iyi bir gelecek düşleyen bireylerin geniş emekçi kitlelerin desteğinden yoksun oldukları zaman yenilgiye mahkum oldukları bir mücadeledir. Dün olduğu gibi bugün de sermayenin egemenliğine karşı mücadelede, kitlesel anlamda emekçilerin örgütlü gücüne dayanmayan siyasi girişimlerin şansı olmuyor. Küreselleşme döneminde ayrıca bir ülkenin emekçilerinin örgütlü gücüne dayanmak da yetmiyor. Küreselleşme, emek hareketinin de küreselleşmesi ihtiyacını birlikte getiriyor.

Gelecek için, büyük bir hedeften, yani işçi sınıfının uluslararası siyasal hareketinden bahsetmek gerekiyor. Ama bu, yerel olarak yapılacak bir şey yok anlamına gelmiyor. Bulduğumuz her yerde bu amacın hayata geçirilebilirliğini gündeme getirebiliriz. Çünkü sermayenin egemenliğindeki küreselleşme süreci "sürdürülebilir" değil. Eğer uluslararası işçi sınıfı hareketi siyasallaşarak, kaderimize, insanlığın kaderine sahip çıkabilirse bu, "sürdürülebilir" bir dünya düzeni yaratacaktır. Böyle bir küresel emek hareketi oluşumunun "yapılabilirliği" ayrı bir konu. Ben "yapılabilirliğine" inancımızın korunmasından yanayım.

---

* YOL-İŞ Sendikası Danışmanı

TOPLUM LOSTRA İBO

Erdoğan BOZBAY

Her kentte, kasabada mağaza, banka, sinema, pastane, postane ve kahvehanelerin sıralandığı özellikle de gençlerin volta attığı, kendilerini karşı cinse gösterebilme fırsatı kolladığı mekanlar mutlaka vardır. İstanbul'da eski İstiklal Caddesi, Bağdat Caddesi, Feneryolu, Ankara'da Kızılay, Tunalı Hilmi, Kuğulu, İzmir'de Alsancak, Eski Kordon, Karşıyaka aklıma ilk geliverenler. Bu örnekleri diğer bir çok kentimizin, adlarını genellikle Atatürk, istasyon, cumhuriyet, İnönü, hükümet ya da kurtuluş günlerkinden alan caddeleriyle daha da zenginleştirmek mümkün, işte Küçük Çarşı da o yılların Kütahya'sının kalbiydi adeta. Belki da hala öyledir. Okul dışında kalan saatlerimiz genellikle üç yüz, dört yüz metreyi geçmeyen bu tam açık hava hapisanesinde öğütürdük. Tüneklerinde, tek ayak üstünde uyuklayan kümescilleri gibi sinema önlerinde bekler, etrafı radarlardık. Daha cesurlarımız ise iki deste kağıtla oynanan anastra, bilardo ya da yeni yeni moda olan okey partileri için kahvelere dalar, yaşadıkları heyecan dolu anıları, tabii aile büyüklerine özellikle de okul yönetimine enselenmemişlerse, ertesi gün ballandıra ballandıra anlatırlardı. Saydığımız o popüler oyunlar için en gözde, en cazip mekan da, yine Küçük Çarşı'daki pasaj kahvesiydi. Bir çok lokal, kulüp, dernek, mahalle kahvesi olmasına rağmen, Öğretmenler Lokali'yle yanyana oluşundan ötürü, (adrenalinini daha fazla arttırdığı için olsa gerek) gidilecek tek adrestir. Ona nedense ' hep ayrıcalıklı davranılır, kahve bile denmekten kaçınılır, pasaj demekle yetinilirdi. Hele de, "Akşam neredeydin?" sorusu ağızdan çıkmadan kapanlar, biraz da kasılarak "pasajdaydım" yanıtıyla hava basma fırsatını hiç kaçırmazdı. Bizim gibi mazbut ailelerden gelme muhallebi çocuklarının ise böyle bir lüksü yoktu tabii. Hiç riski olmadığı için seyircilik rolüyle yetinirdik. Gerçi sizlere aktaracaklarım da pasaj merkezli, yalnız küçük bir farkla, içiyle değil de dışıyla ilgili. Kütahya o yıllarda., birkaç ayakkabı boyacısının yer aldığı lostra salonlarıyla henüz tanışmamıştı. Şehrin değişik yerlerinde hatta mahalle aralarındaki en ayak değmemiş sokaklarda bile rastlanan, çoğu da gezici ayakkabı boyacılarının sadece bir tanesi yerleşik düzeni seçmişti. O da meşhur İbo.

İbo'nun, kışın soğuk ve rüzgar, yazın güneşten korunduğu pasaj girişindeki mekanına ne zaman, nereden geldiğini bizim yaştakiler pek hatırlamazlar. Sanırım işin o boyutu pek de önemli değil. Benim anımsadığım tek şey O'nun, pasaj girişiyile bütünleşmiş fotoğraf karesindeki yerinin vazgeçilmezliği.

Özellikle cumartesi günleri, mevsim de baharsa ayakkabıları İbo'ya boyatmak önüne geçilmez bir tutku, hatta tutkudan da öte, şimdiki moda söylemlerle bir statüydü. Düşünebiliyor musunuz? Akşamüstü herkes caddeye dökülmüş, yeni yetme duygular kavak yeli bile beklemeden uçmaya hazır ve siz İbo'ya ayakkabı boyatıyorsunuz. Adam sende. Bankadan tüketici kredisi almaktan çok daha zorlu uğraşlardan sonra elde ettiğiniz harçlığın önemli bir bölümünü, boya için kullandığınızı kim farkedecek?. O ayrıcalığı yaşamak için böylesine bir sıkıntıyı göğüslemeye, "farkın(m)da mısınız ey millet" diye içinizden haykırmaya da değerdi doğrusu. Hele sırada bekleyen birkaç kişi varsa, değme gitsin keyfinize. Boru değil, pasajın önünde ayakkabı boyatma sırasındasınız, banka kuyruğundaki emekli değil. Bu fırsat her zaman ele geçmez. Daha fazla insanın size imrenerek bakması fena mı? Saklanmak bir yana daha fazla dikkat çekebilmek, kendinizi gösterebilmek için bütün hünerlerinizi sergileyebilmenin tam zamanı.

"Hem yazının başlığına benim adımla verdin, hem de sözü bir türlü bana getiremedin, türkücüye yol gösteren acemi meydan sazı gibi dolanıp duruyorsun" diye sabırsızlandığını görür gibiyim. Yağma yok dostum. Şimdi sıra bende. Biz sen işini yaparken gıkımızı çıkarabiliyor muyduk?! Şimdi de ben seni bir anlatayım da gör. Bakalım beğenecek misin?

Her şeyden önce İbo deyince aklımıza uyum, estetik, incelik gelmeli. Kaşı gözüne, başı vücuduna, parmaklarına kollarına uymuş, gömleği ceketine, ceketini pantolonuna, çorabı iki renkli ayakkabısına özenle uydurulmuş, usta bir modacıydı bizim İbo.

Her zaman şık, her zaman temiz. Beyaz gömlek, beyaz çorap, ütülü pantolon O'nun titizliğini anlatmaya yeterlidir sanırım. Arkaya kaykılarak giydiği şapkası ise en belirgin, belki de tek aksesuarıydı. Pek anımsayamıyorum, ama mendil cebi de doluydu hiç şaşırmasınız. Önünde de şıklığını tamamlayan tıpkı, hiç sakallı görmediğimiz, çiçek bozuğu süzgülü yüzü gibi pırıl pırıl parlatılmış boyacı sandığı. Zaten boş oturduğunu göremezdiniz İbo'nun. Kırklı belki de ellili yaşlarını sürdürdüğü bahar keyfiyle ya ayakkabı parlatırdı ya da sandığını.

Nihayet beklenen an gelip çatmış değil mi? Sırasız ya da sıralı uzun bekleyişin ardından İbo'yla karşı karşıya kalma mutluluğuna eriştiniz. Zarif bir hareketle davet edilmiş ardından ayağınızı, ayakkabı tabanlı kaideye koydunuz. Ondan sonraki bütün işlemlerin İbo düzeninde tıkır tıkır işleyeceğine hiç kuşkunuz olmasın. Önce pantolon paçanız hafifçe kıvrılır; çorapla ayakkabınızın arasına, bahar, gelincik, yenice benzeri sigara kutularından hazırlanmış kartonlar sıkıştırılırdı. Amaç çoraplar boyanması. Ayakkabıların çamurlu kısımları kazınır, fırçayla tozları alınır, pirinç kapaklı şişelerden, çay kaşığından bozma mini kürekle alınan boya ve badem yağı, ayakkabınızın üzerinde sünger yardımıyla harç gibi karıştırıldıktan sonra deriye güzelce yedirilirdi. Hafifçe ayakkabınızın burun kısmına vurulduğunda değiştirme zamanının geldiğini anlardınız. Aynı işlem diğerine ede uygulandıktan sonra sıra cila faslındadır artık. Daha önce kullanılmış uzunca bir bezin, ayakkabınızın rengine uygun kısmı işaret ve orta parmağı saracak şekilde ele dolanır, bezin diğer ucu da çözülmemesi için ustalıklıca bileğe yakın bir yere sıkıştırılırdı. Laf aramızda, bezi bileğe sıkıştırma işini ne

kadar denediysem de bir türlü becerememişimdir. Cila kutusu ile ayakkabınız arasında mekik dokuyan eli zor takip ederdim. Hele bezli elin cila kutusuyla buluşmasındaki sesi, o tınıyı sizlere yaşatabilmek için kulaklarımı ödünç vermekten başka çarem yok. İki posta cilalama işleminden sonra, sıra kadifelemeye gelmiştir artık. Rengi zamanla siyaha dönüşmüş, yer yer kelleşmiş uzunca, bordo renkli kadife parçası havada, Zoro'nun kılıcı gibi şaklatılır, ardından deriyle sevişmeye bırakılırdı. Tam topuk kısmına gelindiğinde, kadifenin bir ucu bırakılıp, diğer ucu hızla çekildiğinde eğer kulaklarınız hassassa, küçük bir şaklama sesi daha duyabilirdiniz. Durun hele acele etmeyin. İbo bu kıyağı her müşteriye geçmez nedense. Bakın kenarda, şekli diğerlerinden farklı, içinde de renksiz sıvı duran bir şişe var. Şimdi sıra onda. İnce bir telin ucuna takılmış ve sürekli sıvının içinde duran küçük sünger yardımıyla kösele kısımlar, topuk parlatılır, çorap koruyucusu kartonlar alınır, pantolonunuzun paçaları da düzeltildikten sonra fırçayla sandığa Hüseyin İleri'yi kışkırtacak bir ritimle vurularak törenin sona erdiği bildirilirdi. Fırça aracılığıyla kurulan bu iletişim dile asla gerek duyulmaz, İbo'yla, diğer boyacılar da adet olduğu gibi fiyat konusunda kıran kırana pazarlık edilmezdi. Ne isterse vermek zorundaydınız. O, her türlü gereğini yüksünmeden uygulayacak kadar işini severek yapan ve emeğinin karşılığını fazlasıyla hakeden bir zanaat insanıydı. Pasaj mı dediniz? O yıllarda girişimizin yasaklandığı, yasak olduğu için de bizlere inanılmaz derecede çekici gelen, merakımızı delirten pasajın içini görmek bir yana, bir kaç kez oyun oynama fırsatını bile yakaladım. Ama itiraf etmeliyim ki, nikotin soluyan duvarlarından hiç hazzetmedim. Oysa dışarıda daha temiz, daha renkli, daha sevimli bir dünya vardı. Hem de İbo'lu bir dünya.

**PROF. DR. NUSRET H. FİŞEK BİLİM VE SANAT ORTAMI'NDA
KASIM AYI ETKİNLİKLERİ
10. ÖLÜM YILINDA PROF. DR. NUSRET H. FİŞEK'İ
ANMA ETKİNLİKLERİ**

Sağlıkçı Ressamlar Sergisi (2-24 Kasım)

2 Kasım 2000 Perşembe
Saat: 18.30 (Açılış Kokteyli)

Düşünce Atölyesi: Kadınlar ve Sağlık-Sosyal

4 Kasım 2000 Cumartesi Saat 13.30 -18.00

...

Sanata Gönül Veren Sağlıkçılar (Dia-Müzik-Edebiyat Söyleşisi)

23 Kasım 2000 Perşembe Saat: 18.30

Yer: Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

(Selanik Cad. 52/4 Kızılay / ANKARA, Tel: 419 78 11)

E-posta: bilgi at fiseknokta org nokta tr

YAŞAM

Sağlık Eğitimi ve Birey

Şenay GÖKBAYRAK

Hepimiz yaşamımızda kendi sağlığımız ve çevre sağlığının önemi hakkında bir şeyler duymuşuzdur. Acaba hangimiz tam anlamıyla bu duyduklarımız hakkında düşünüyoruz? İnsanoğlunun en büyük zaaflarından biri belki de sahip olduğu her şeyin sonsuza dek varolacağını düşünmesi. Ancak insanın yaşamı bir saniye gibi kısa bir sürede bambaşka bir hal alabiliyor. Bir sabah uyandıığımızda her şeyin farklı olduğunu görebiliyoruz. Daha önce hiç önem vermediğimiz, üzerinde düşünmeye bile gerek duymadığımız şeylerin önemini ne yazık ki avuçlarımızın içinden kayıp gittiği zaman farkediyoruz.

Yaşamımızın olmazsa olmaz unsuru olan sağlığımızın değerini de ancak hasta olduğumuz zaman anlıyoruz. Bazı zamanlar ise çok geç olabiliyor. Bu kaçınılmaz son mu? Tabii ki hayır. Peki bu durumda ne yapacağız? Her şey her konuda olduğu gibi yine bizini elimizde bizim gücümüzde. Yapılacak ilk, belki de en önemli iş kendimiz ve çevremizin sağlığı ile ilgili düşünmek, neyi ne kadar bildiğimizi ortaya koymak, eksik kalan noktalarda bilenlere danışıp, öğrenmek. Bu bilenler kim? Bu bilenler de bizlerden birileri. Bu konularda eğitim almış, alanlarında uzman olan doktorlar, hemşireler, ebeler, sağlık memurları, sağlık fizikçileri, çevre mühendisleri, okullarda bizleri ve çocuklarımızı geleceğe hazırlayan ve sağlık görevlileri ile işbirliği içinde olması gereken öğretmenler.

Aklımıza şu soru gelebilir ? Hastanelerde hasta insanlarla zar zor ilgilenilirken, sağlam insanların sağlıkları ile ilgili merak ettikleri sorularla kim uğraşacak? Kesinlikle bilinmesi gereken bir nokta, sağlık sistemi içinde yer alan çalışanların görevlerinin içinde toplumu sağlıkla ilgili her konuda aydınlatmak da bulunmaktadır. Hatta halkın sağlık eğitimi ile ilgili özel olarak yetiştirilen bu konuda uzmanlaşmış olan ya da uzmanlaşması gereken sağlık eğitimcileri var. Bu kişilerin temel görevi sağlık konusundaki bilgilerini halkla paylaşarak, halka sağlıklı davranış biçimlerini kazandırmaktır. Unutulmaması gereken bir diğer nokta; sağlamken sağlığımızla ilgili olarak bir şeyler talep etmek, hastayken bakım beklemek-

ten çok daha akılcı bir davranış. Bu konuda başkalarına avuç açmaktansa, sağlık eğitimcileri ile işbirliği içinde önce kendimiz ve ailemiz, sonra da çevremizdekiler için ufak da olsa bir şeyler yapsak daha iyi olmaz mı? Aslında yaşadığımız ortamda hepimizi rahatsız eden sorunlar var. Bu sorunları ortadan kaldırmak için az da olsa katkıda bulunmamız daha yaşanır bir çevre yaratmada üzerimize düşen görevleri yerine getirmemizi sağlayacağı gibi yurttaş olmanın bilincini de bizlere kazandıracaktır.

insanın daha iyi ya da daha kötü bir ortamda yaşaması büyük ölçüde kendinin elinde. Öncelikle kendimizin sonra ailemizin ve çevremizin sağlığı bize bağlı. Bunun için de bize bu konuda yardımcı olmak isteyen görevlilerle karşılıklı birikimlerimizi paylaşmak, sonra aynı şeyi yakın çevremizdekilerle yapmak ve en önemlisi de bunları uygulamak gerekli. Bize karşı çıkanlar, önemsemeyenler mutlaka olacaktır. Ancak bu konuda kararlı ve istekli olduğu sürece aşılmayacak bir engel de bulunmamaktadır. Yeter ki kararlı ve istekli olalım. Çünkü, yaşam vazgeçilemeyecek kadar güzel. Bu yaşamı daha sağlıklı ve mutlu kılmak ise bizlerin elinde...

YAŞAM

Biricik'in Dünyası'ndan Şiir

Bülent Ecevit BİRİCİK

BİR KUŞ UÇURDUM SARAYKÖY'DEN

İnanmadılar
İnce dallarımda bir damla olduğuma,
Yağmurların dudaklarından içtiğim ilk şiirlerimi
Sonbahar akşamlarına inat okuyabilmekti.
Gökyüzünde kalmış tek bir damla koşar gibi
Bir kuş uçurdum Sarayköy'den.
Koynunda ağlardı yasak düşlerim, yalnızlığı,
Tutuklu kalırdım öylesine terlemiş avuçlarında,
Yaprakları koparırdım sahipsiz dallardan,
Demirli camlardan bakardım pusulasız gemilere,
Ama ne seni verirlerdi, ne de beni...
Uzakların sessizliğine dağılırdı bir bebek ağlaması,
Denizlerin gölgesinde batardı güneşin soğukluğu,
Bugün, yine ıslak taşlarda kalırdı,
Annem gibi, rüzgarları
İçimdeki suskunluğa kapatırdım bir daha,
Bir daha, mavi semalara çırpardım cebimdeki tozları.
Tutamadığım ne varsa herşeyi,
Sensiz güneşin yalancı kaleminden yazardım adını,
Bazen sarı bir yaprak gibi kalırdı gülüşümün ağırlığı,
Bazen de otururdum yorgun bir ayın serinliğinde,
Bir keman sesi alırdı uzaklardan kulaklarımı,
Yağmurun ilk damlasından sarardım şiirlerimin baharını
Yine gözlerine hayal olurdu ilk sözlerim
Yırtılan dudaklarımda kalırdı bağırmadığım yıllarım.
Bir kuş uçurdum Sarayköy'den,
Duyguların inşa edildiği yollara doğru,
Kırık camları dökerdim ışıltılı ışıltılı
Çıplak ayaklarının altına,
Hayallerimi çırılçıplak bırakırdım yine sensiz,
Uzun bir kışın yorganıydı hep Sarayköy,
Güvercinlere kaçardı yalnızlığımın diğer adı,
Kelepçeli rüzgarlara bırakırdım yüzümdeki özlemi,
Sırtında uyuyordu eski bir lambanın ışığı,
Yakamozlara batmış fırçamın izleri
Eski bir arkadaşıta kalmıştı yeşilimin yarısı,
Ilık yaz akşamları çiçeklerin mavisinden sarıldım sana.
Bir mevsim gibi yüzümden süzülürken
Yalnızlığın sırtına yaslardım yağmurları,
Geceleri karanlık bulutlara yenilen
Üç beş yıldız gibi kaçardım elini uzattığın sessizliğe,
Gökyüzüne beş kala şiirlerim
Islak ıslak sarılırdı camlara.
Şarkılardan gelirdin kulaklarıma
Uslu bir deniz gibi.
Bir yağmur gibi damla damla
Adını serperdim oyuncaklara,
Yalancılıktan anlatırdım içimdeki çocuğa masalları
Ve öylesine kapatırdım gözlerimi uykuya.
Ve öylesine hayallerime yazardım seni.
Derin bir gece şarkısından sızardı yüreğim.
Sonbaharlara yalan olurdu benim mutluluğum,
Gökkuşağına aldanırdım yine mahmur gözlerle,
Ama bunlar asla unutulmayacaktı sensiz.
ASLA.

Okurlarımız ozanımızla daha önce tanışmışlardı. İlk Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı'nda (Vakıf Merkezi), Sarayköy Çocuk Bakımevi'nden üç özürlü ressamın sergisinde yer almış, daha sonra da bir şiiri dergimizde yayınlanmıştı.

GELİYOR

*Kaçmak geliyor içinden
Vurmak geliyor
Ölmek geliyor
Ağlamaksa hiç gelmiyor.*

*Unutmak geliyor seni
Boğulmak geliyor
Parçalanmak geliyor
Bağırırsa hiç gelmiyor.*

*Rüzgarı yutmak geliyor
Göğü yırtmak geliyor
Dağları ezmek geliyor
Yaşamaksa hiç gelmiyor.*

KADIN MASAL DÜNYASI DİSNEY İÇİN ÇALIŞMAK BİR PERİ MASALI DEĞİL

Doç. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU

Küreselleşme 20. Yüzyılın sonlarına doğru hızla yayılan kapsayıcı bir sürece dönüşerek neredeyse bir dogma statüsü kazandı. Küreselleşmenin yeni bir tür ekonomik imparatorluk olduğuna dair görüşler, yalnızca bu sürece eleştirel gözle bakanlar tarafından ileri sürülmedi. Küreselleşme taraftarları da bu görüşü paylaştılar. Giderek içine çekildiğimiz bu ekonomik imparatorluk; sınırları aşan sermaye dolaşımını, çok taraflı yatırımı, mal ve hizmet ticaretinin genişlemesini, işgücü hareketinin ve iletişimin kolaylaşmasını sağladı. Bunun sonucunda insanlar, yaşamın materyal koşullarının iyileşmesine, gelirin ve yaşam standardının artışına yönelik evrensel bir eğilim yaşanacağını bekledi. Küresel ekonominin bu açıdan ilerici bir süreç olduğu iddia edildi. Gelişmekte olan ülkeler bu süreçten hızlı ve etkin *kazanç* sağlamak adına kapitalizme entegre olmak için ekonomilerini liberalleştirme yollarını aradılar.

Şimdilerde bu sürecin çalışan kesim üzerindeki acımasız etkilerinin farkına varıldıkça; küresel ekonomiye yönelik tutumlarda bir değişime tanık olmaya başladık. Özellikle küresel ekonomi sürecinin kamu desteği sağlamada en fazla başarılı olduğu Asya ülkelerinde çalışanlar açısından hızla bir çözümsüzlüğe doğru yol aldığı düşünülmekte. Çünkü küresel ekonominin beklenilenden daha karmaşık çalışma koşulları ortaya koyduğu anlaşıldı. Bu koşullar kadınlar için ağır ve eşitsiz uygulamaları daha da artırdı. Ücretli işlerdeki dalgalanmalar, kamu hizmetlerindeki kısıntılar ve çoğunlukla yüksek enflasyon nedeniyle temel ihtiyaçların yeterince karşılanamaması; 1980'lerin ikinci yarısından itibaren büyük bir ihracat patlaması yaşanan Asya'da en fazla kadın çalışanları etkiledi. Çünkü çok taraflı yatırım anlaşmaları ile uluslararası şirketlere sınırlarını açan Asya ülkelerinde yaşanan ihracat bombardımanı, üretime yoğun kadın katılımı ile desteklendi ve kadın işçi sayısı arttı⁽¹⁾.

İşverenler için istihdamdaki bu feminizasyon ucuz işgücü ve esnek işgücü kaynağı (işe alma ve çıkarma kolaylığı nedeniyle) anlamına gelirken, kadınlar Asya ülkelerinde bir anda aileleri için başlıca para kazanan bireyler oldular. Ancak bunun bir peri masalı olmadığı Hong Kong Hristiyan Endüstri Komitesi (HKCIC- Hong-Kong Christian Industrial Committee) 'nin geçtiğimiz yıl yayınladığı bir raporla su yüzüne çıktı^(1,2). Raporda; kısa bir süre önce Dünya Ticaret Örgütü (WTO- World Trade Organization)'ne kabul edilen Çin'de (insan hakları ihlallerine ilişkin sicili oldukça kabarık olmasına rağmen), Walt Disney şirketi için giysi ve oyuncak üreten fabrikalarda asgari ücretle çalışan işçilerin fazla mesai yapmaya zorlanmalarına ve pek çoğunun bu nedenle sakat kalmasına göz yumulduğuna yer veriliyordu.

İngiltere ve A.B.D.'deki insan hakları grupları raporda dayanılmaz çalışma koşullarından söz edildiğini açıkladılar. Buna karşılık Disney fabrikalarının bağımsız gözlemcisi, *"eğer işyerlerinde böyle bir zorlama varsa ivedilikle elimine edilmesi gerektiğini"* açıkladı. Ancak bu bilgi şok edici ve üzücü olmakla beraber sürpriz de değildi. Çünkü insan hakları grupları bunun Çin'de daha önce de görüldüğünü söylüyorlardı. Rapor, Disney gibi Çin'de faaliyet gösteren tüm şirketlere yönelik bir çağrı ile sona eriyordu. Bu, *"...Çin'deki fabrikalarda çalışanlara sürdürülebilir bir yaşama uygun ücret ödeme ve bağımsız gözlemcilerle kapılarını açmayı taahhüt etme..." önerisiydi.*

HKCIC raporu, fabrikalardaki Çinli işçilerle yapılan görüşmelere de yer veriyor, Disney mallarını üreten fabrikalarda çalışanların istismarını açığa çıkarıyordu. Raporu hazırlayan araştırmacılar, Disney fabrikalarının yöneticilerinin, hem Çin iş yasalarını hem de Clinton yönetiminin yürürlüğe koyduğu iş yeri yönetim yasalarını, çalışma sürelerinin sürekli olarak asılmasıyla rutin bir biçimde ihlal ettiklerini saptadılar. Örneğin, Çin iş yasalarında maksimum haftada 49 saat çalışılabileceği belirtilmesine karşın, bir fabrikada işçilerin düzenli olarak yoğun olmayan üretim dönemlerinde bile, haftanın yedi günü günde 16 saat çalıştırıldıkları anlaşıldı^(2,3).

Bir başka fabrikada ise çalışanların izin haklarından yararlandırılmadıkları ve araştırılan bütün fabrikalarda işçilere fazla mesai ücreti ödenmediği, ayrıca fabrikalarda çoğunluğu kadın olan işçilerin yönetime depozito ve işe giriş ücreti ödemeye zorlandıkları, 2 yıldan daha az sürede çalışarak ayrılmaları durumunda ödedikleri depozitonun da iade edilmediği belirlendi.

Rapora göre araştırılan fabrikalarda çalışanların, Çin'in büyük kentlerinden birinde yaşayan ortalama bir ailenin temel ihtiyaçlarını karşılaması için gereken paranın yaklaşık 1/3'i ile 1/6'i kadar ücret aldıkları da ortaya çıktı. Bunda, fabrikalarda çok sayıda kadın işçi çalışmasının etkili olduğu açıklandı.

A.B.D. dışında iş yapan diğer pek çok kuruluş gibi Disney de deniz aşırı ülkelerdeki fabrikalarında çalışanlarının koşullarını iyileştiren bir yönetmeliğinin bulunduğunu ve bunu uyguladıklarını belirtti. Ancak rapora göre; Disney'in yönetmeliğindeki işçilere yönelik korumalar, yeterince uygulanmıyordu, insan hakları savunucuları, HKCIC raporunun, Disney'in uyguladığını iddia ettiği bu yönetmeliğın fiilen anlamsızlığını zaten ortaya koyduğunu açıkladılar.

Disney şirketi yöneticileri, Çin'deki fabrikalarında bağımsız gözlemcilerin araştırmalarına izin vermedikçe, işçi haklarının ihlaline ilişkin bu raporların şirketin ismini lekeleyeceğini anladılar. Ve çok taraflı yatırım anlaşması çerçevesinde kötü muameleye ilişkin raporları inceleyerek; Disney yatırımcılarının Seattle'daki yıllık olağan hissedarlar toplantısına bir rapor özeti hazırladılar. Buna karşılık, toplantıda duyarlı bir grup hissedar tarafından (Disney hisselerinin 1 milyondan fazlasını elinde bulunduran grup) insan hakları gruplarından

gelen talepleri yansıtan bir hissedarlar önergesi sunuldu.

Sonuçta, Disney ürünlerinin tüketicilere yönelik olarak ticari itibarına önem veren yatırımcılar, Çin'deki şirket fabrikalarının raporları dikkate almasını, sürdürülebilir bir yaşam için ücret politikasının belirlenmesini ve düzenli olarak iş yerlerinde kaydedilen gelişmelerin yatırımcılara rapor edilmesini talep ettiler. Ayrıca bu önergede yer alan reformların arkasında olduklarını belirten yatırımcılar, şirket yöneticilerine, "*... bu durumun sürmesi şirketimizin itibarı, marka değeri ve uzun vadeli çıkarlarına yansıtacağından ivedilikle çözümlenmelidir...*" uyarısında bulundular.

İnsan hakları grupları ise, hükümetleri uluslararası sermaye ile insan hakları arasında bir tercih yapmaya zorlayan küresel ekonomi işleyişinin dayandığı çifte standardın, Çin'deki tüm çalışanlara yaşattığı bu kabusun yeni bir araştırma raporu yayınlanıncaya kadar son bulup bulmadığının anlaşılamayacağını söylüyorlar ⁽³⁾.

Kaynaklar

1. Ghosh, J., 1999. Globalization and Women's Employment in Asia. *Women in Action*, 2: 22-28.
2. Anon, 1999. Working for Disney. *Women in Action*, 2: 39-40.
3. Anon, 1998. Corporations and Human Rights. *Women in Action*, 1: 32-34.

TOPLUM HEKİMLİĞİ

EDİRNE İLİ SAĞLIK OCAKLARINDA ÇALIŞAN PRATİSYEN HEKİMLERİN HİZMETİÇİ EĞİTİME İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

Dr. M. Sarper ERDOĞAN, Dr. Galip EKUKLU,
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ESKİOCAK, Prof. Dr. Ahmet SALTİK

Giriş ve Amaç

Temel Sağlık Hizmetleri sunumunda sağlık örgütlenmemizin omurgasını oluşturan Sağlık Ocakları 224 sayılı Sosyalleştirme Yasa'sı ile kurulmuştur. Sosyalleştirme, Yasa'nın mimarı Prof. Fişek'e göre 1966'dan sonra başarısız bir uygulama biçimine dönüşmüştür. Böylece 1966 yılı, aynı zamanda, günümüze dek sürecek olan tartışmanın da başlangıcı olmuştur. Başarısızlığa ilişkin çözümler ve çözüm önerileri hep tartışmanın gündemini oluşturmuştur.¹

Bu çözümler içinde sağlık çalışanlarının hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimi ağırlıklı olarak yer almıştır. Prof. Fişek'in bir dönem öğrencisi ve çalışma arkadaşı, dönemin tanığı Prof. Dirican'a göre, Yasa çerçevesinde yönelinen amaçları gerçekleştirebilmek için, belirli işleri yapacak bilgi ve becerilere sahip kişilerin, önceden tanımlanmış görevlere atanması gerçeğinin gözardı edilmiş olması önemli bir eksiklik olmuştur. Dirican, "Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bölgelerde görevlendirilen sağlık personelinin ne mesleki eğitimleri bu hizmetten beklenen belirli işleri yapacak bilgi ve beceriler kazandırmaya yönelik olmuş, ne de hizmetiçi eğitim programlarıyla bu özelliklerin kazandırılmasına önem verilmiştir." demektedir.² Aksakoğlu, Tam gün Uygulaması'nın 1965 yılında kaldırılmasıyla hekimlerin Sağlık Ocağına gösterdikleri ilginin azaldığı saptamasını yapmaktadır. "Sevk zincirini oluşturması ve başta hekimlere olmak üzere hizmetiçi eğitim vermesi beklenen devlet hastaneleri, kazanç kaygısıyla rakip gördükleri Sağlık Ocağı'na sırt çevirmişlerdir." derken, hizmetiçi eğitimin önemine dolaylı vurgu yapmaktadır. Aksakoğlu'na göre hekimlerin genelde sosyalleştirme ilkeleri, Sağlık Ocağı işleyişi ve yönetimiyle ilgili eğitim almadan yetişmeleri, Ocak hekimi olarak çalıştıkları dönemde salt hasta bakımı hizmeti yürütme eğiliminde olmalarına yol açmıştır. Bütün bunlar, hizmetiçi eğitim desteğinden de yoksun kalan Sağlık Ocaklarını hizmetin başarısı yönünden çok olumsuz etkilemiştir.³

Oysa Sosyalleştirme Yasası'na dayanılarak çıkarılan 154 Sayılı Yönerge'de; "Hizmetin yürütülmesi ve hizmet niteliğinin yükseltilmesi, personelin hizmetiçi eğitimi ve denetlemeleri ile olasıdır" denilerek hizmetiçi eğitimin önemine değinilmektedir. Yasa'da denetim ile hizmetiçi eğitim kavramları birarada düşünülmüştür.¹ Sağlık Ocağı'nda sunulan Temel Sağlık Hizmetleri yanında bu hizmetlere ilişkin büro işleri, gezi ve denetim, hizmetiçi eğitim, laboratuvar işleri, ilaç dağıtımı, kayıtlar, personel denetimi gibi yönetsel hizmetler de verileceği belirtilmiştir.⁴ Hizmetiçi eğitim II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (1968-72) yer almış, hekim istihdam eden kuruluşların hizmetiçi eğitim sağlamaya yükümlü olmaları hedefi Plan'a yazılmıştır.⁶ Buna karşın, Price Waterhouse firmasına 1990 yılında hazırlanan 'Sağlık Sektörü, Mevcut Durum Raporu'nda "hekimlerin temel eğitimleri ve mezuniyet sonrası hizmetiçi eğitimleri, üstlendikleri sorumluluklara yanıt vermek yönüyle yetersiz" sonucuna varılmıştır.⁶ Sosyal Güvenlik ve Sağlık Hizmetlerinin Rasyonelasyonu başlıklı VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1991 yılı ÖİK* Raporu'nda da Sağlık Ocağı'na ilişkin buna benzer bir saptama yer almıştır: Hekimler için çağın ve tıp biliminin teknolojik değişikliklerine, toplumun gereksinimlerine koşut, sürekli eğitim sisteminin olmaması önemli bir sorundur. Ayrıca hekimlerin sürekli eğitim gereksinimlerini karşılayabilecek yayın ve benzer programlar temel amaç doğrultusunda sistemli olmayıp, dağınık çabalar biçiminde sürdürülmektedir.⁷

Aynı Rapor'un Öneriler Bölümünde hekimlerin mezuniyet sonrası hizmetiçi sürekli eğitim olanaklarının mutlaka sağlanması ve bu konunun Sağlık Bakanlığı, üniversiteler ve TTB arasında işbirliği yapılarak kurumsallaştırılması gereğine işaret edilmektedir. Rapor'a göre taşraya atanan personelin hizmete uyumu ve sürekli eğitim için illerde varolan Sağlık Ocaklarından biri personel, fizik koşullar ve teknik donanım yönünden 'Eğitim Sağlık Ocağı olarak organize edilmelidir.

Tıp fakültelerinde izlenmekte olan müfredata göre, Sağlık Ocağı hekimliğinin uygulaması yalnızca Halk Sağlığı Anabilim Dallarınca verilmektedir. Bu eğitimin süre ve içerik olarak Sağlık Ocağı hekiminin gereksinimini ne ölçüde karşıladığı gibi; Sağlık Ocağı hekimlerinin mevcut hizmetiçi eğitim uygulamaları konusunda görüş ve önerileri de, hizmeti planlarken unutulmaması gereken öğelerdir.

Bu çalışmayla, hizmet sunumu sırasında yalnız bırakıldığı teslim edilen Sağlık Ocağı hekiminin, hizmetiçi eğitime ilişkin yaklaşımını Edirne ilinde yansıtabilmek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

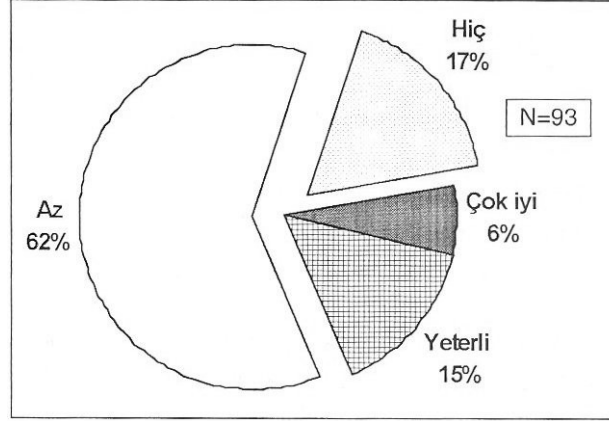
Çalışmanın yürütüldüğü 1997 yılı itibarıyla Edirne ilinin 51 Sağlık Ocağında 106 pratisyen hekim çalışmaktadır. Bu hekimlerin 96'sı ile yüzyüze görüşülmüştür. Hekimlerin 56'sı merkez, 38'i ise köy Sağlık Ocaklarında çalışmaktadır. Görüşme sırasında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra hekimlerden anket formunu doldurmaları istenmiştir. Edirne evreninin hedeflendiği bu çalışmada 10 hekime ulaşılamamış ve 2 hekim de görüşmeye karşın çalışmaya katılmak istememişlerdir. Görüşülen hekimlerin 43'ü Ocak sorumlu hekimi olarak görev yapmaktadırlar.

Sağlık Ocaklarında yürütülen bu araştırma için Edirne İl Sağlık Müdürlüğü'nden onay alınmış ve araştırma bu Kurum'un işbirliği ile yürütülmüştür. Çalışma sonrası toplanan veriler SPSS Ver. 8.0 ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Edirne ilinin 51 Sağlık Ocağında çalışan 94 hekime yürüttükleri göreve koşut olarak hizmetiçi eğitim uygulamasına ilişkin 12 soru sorulmuştur. Sağlık Ocağı hekimlerinin yaptıkları işin mezuniyet öncesinde (tıp fakültesinde) kendilerine ne ölçüde tanıtıldığına ilişkin olarak verdikleri yanıtlar şöyledir: 16 hekim (% 17.2) "hiç" tanıtılmadı derken, 57 hekim (% 61.3) "az", 14 hekim (% 14.9) "yeterli düzeyde" ve 6 hekim (% 6.4) "çok iyi" tanıtıldı demişlerdir (Şekil 1). Bir hekim bu soruya yanıt vermemiştir.

Şekil 1: Sağlık Ocağı Hekimlerinin Yaptıkları İşin Mezuniyet öncesi Dönemde Kendilerine Ne Ölçüde Tanıtıldığına İlişkin Görüşleri

Hekimlere göre Sağlık Ocağı'nda yapacakları iş göreve başlamadan önce kendilerine tanıtılmalıdır. Bu görüşteki 92 hekime (% 97.9) karşın 2 hekim bunu "gereksiz" bulmuşlardır. Görev öncesi tanıtım isteyen hekimlerin 54'ü (% 58.7) bu eğitimin tıp fakültesi, yerel tabip odası ve Sağlık Müdürlüğü tarafından yapılmasını istemişlerdir.

"Hizmetiçi eğitime gereksinim duyuyor musunuz?" sorusuna 88 hekim (% 93.6) "evet" derken, 6 hekim (% 6.4) "hayır" demişlerdir. Birden fazla yanıtın verilebildiği "gereksinim duyulan konular" sorusuna alınan 225 yanıtın 62'si (% 27.5) yönetsel işler, 54'ü (% 23.9) adli tıp, 48'i (% 21.3) acil hekimlik'tir (Tablo 1). Hekimlerin merkez ya da köy Sağlık Ocağında çalışıyor olmalarına göre bu sayı ve yüzdeler değişmemekte, verilen yanıtların dağılımları arasında anlamlı bir fark yoktur (Kolmogorov Smirnov $\chi^2 = 0.017$, $p = 0.99$).

"Hekimlere hizmetiçi eğitimi verecek kurum neresi olmalıdır?" sorusuna yanıt veren 89 hekimden 62'si (% 69.7) "Tıp fakültesi, Sağlık Müdürlüğü ve meslek örgütü ortak eğitim yapmalıdır" demişlerdir.

"Personelinize hizmetiçi eğitim veriyor musunuz?" sorusuna 43 sorumlu hekim yanıt vermiş, "hekim (%32.6) düzenli olarak verildiğini söylemiştir. 28 hekim "gereklikçe", 1 hekim de "nadiren" demişlerdir.

Tablo 1: Sağlık Ocağı Hekimlerinin Hizmetiçi Eğitime Gereksinim Duydukları Konular

Hizmetiçi eğitime gereksinim duyulan konular	Merkez		Perifer		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yönetsel işler	37	28.2	25	26.6	62	27.5
Adli hekimlik	31	23.7	23	24.5	54	23.9
Acil hekimlik	28	21.4	20	21.3	48	21.3
Koruyucu hekimlik	24	18.3	17	18.1	41	18.2
Sağaltıcı hekimlik	7	5.3	6	6.4	13	5.8
Toplum tanıma	4	3.1	3	3.2	7	3.3
Toplam yanıt sayısı*	131	100.0	94	100.0	225	100.0

*Birden çok yanıt verilebilmiştir.

Sağlık Ocağı hekimlerine en son katıldıkları bilimsel etkinlik sorulmuş, 61 hekim yanıt vermiştir. Hekimlerin katıldıklarını bildirdikleri bilimsel aktiviteleri 5 grupta toplamak olasıdır: Sağlık Müdürlüğü tarafından düzenlenen hizmetiçi eğitim toplantıları; ilaç firmalarının düzenlediği ilaç tanıtım toplantıları; üniversite bünyesinde gerçekleştirilen konferans, panel gibi etkinlikler; meslek örgütüncü düzenlenen sertifika kursları, ve bilimsel kongreler. Hekimlerin katıldıkları en son bilimsel aktivite üzerinden geçen süre hesaplandığında, 11 yıldır herhangi bir bilimsel etkinliğe katılmamış bir hekim dışarıda bırakılarak ortalama süre 4.5 ± 7.6 ay olarak hesaplanmıştır.

Literatürü izleyebilen hekim sayısı yalnızca 29'dur (% 30.9). 65 hekim (% 69.1) tıp literatürünü izleyemediğini bildirmiştir. Nedenleri sorulduğunda 26'sı (% 46.4) "ulaşamıyorum", 21'i "mali nedenler", 6'sı (% 10.7) "zamanım yok" ve 3'ü "gereksiz" demişlerdir. Merkezde çalışan hekimlerin literatürü izleyebilme oranı % 39.3

iken, periferdeki hekimler için bu oran % 18.4'tür ($x_2 = 4.62$, $p = 0.032$) (Tablo 2).

"Tıptaki gelişmeleri nasıl izliyorsunuz?" sorusuna 90 hekim yanıt vermiş, 12 hekim (% 13.3) gelişmeleri izleyemediğini söylemiştir. Tıptaki gelişmeleri izleyebildiğini söyleyen ve birden çok yöntem bildiren 78 hekimin yanıtlarında 40 kez (% 51.3) "klasik kitaplar", 38 kez (% 48.7) "ilaç tanıtımları", 37 kez (% 47.4) "kongre, kurs, panel gibi etkinlikler", 22 kez (% 28.2) "periyodikler", yine 22 kez (% 28.2) "meslektaşlar", 10 kez (% 12.8) "gazeteler" seçenekleri yer almıştır. Gereksinim duymadığını bildiren yoktur (Tablo 3).

"il Sağlık Müdürlüğü kapsamında hizmetlerin daha iyileştirilmesi için öncelik sırasına göre hangi çalışmaların yapılmasını istersiniz?" sorusuna 76 hekim yanıt vermiştir. Açık uçlu olarak sorulan bu soruya 25 hekim "hekimlere düzenli hizmetiçi eğitim uygulanması" yanıtını vermişlerdir. Hizmetiçi eğitim, istem sıralamasında "Sağlık Ocaklarının tıbbi gereç açığının hızla giderilmesi" ve "Sağlık Ocaklarına teknik donanım sağlanması" yanıtlarının ardından, 3. sırada yer almıştır.

Tablo 2: Merkez ve Köy Sağlık Ocağı Hekimlerinin Literatür İzleme Davranışı

Literatür	Merkez		Perifer		Toplam	
	n	%	n	%	N	%
İzleyebilenler	22	39.3	7	18.4	29	30.9
İzleyemeyenler	34	60.7	31	81.6	65	69.1
Toplam	56	100.0	38	100.0	94	100.0

Tablo 3: Sağlık Ocağı Hekimlerinin Tıptaki Gelişmeleri İzleme Durumu

Tıptaki Gelişmeleri İzleme Yöntemi	n	%
Klasik kitaplar	40	51.3
İlaç tanıtımları	38	48.7
Kongre, kurs, panel gibi etkinlikler	37	47.4
Periyodikler	22	28.2
Meslektaşlar	22	28.2
Gazeteler	10	12.8
Olumlu yanıt verenler*	78	100.0

*Birden çok yanıt verilebilmiştir.

Tartışma

Sağlık Ocağı hekimleri, yaptıkları işin mezuniyet öncesinde kendilerine yeterince tanıtılmadığını düşünmektedirler. Yüzde 78.5 gibi bir çoğunluk, Sağlık Ocağı'ndaki görevleri konusunda tıp fakültelerinde iyi eğitilmediklerini söylemişlerdir. Fakültelerde bu eğitim Halk Sağlığı Anabilim Dallarınca verilmektedir. Bu eğitimin de süre ve içerik yönünden sorgulanması gerekmektedir. Öztuna'nın Trakya bölgesi hekimleri arasında yürüttüğü araştırmada hekimlerin büyük çoğunluğu Tıp fakültelerinde verilen eğitim için "uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde kısmen yararlı veya yararsız..." demişlerdir.⁸ Buna paralel olarak çalışmamızda hekimlerin % 97.9'u yapacakları işin Sağlık Ocağı'nda göreve başlamadan önce kendilerine tanıtılmasını istemektedir. Onların içinden % 60.9'luk bir çoğunluk bu eğitimin tıp fakültesi, yerel tabip odası ve Sağlık Müdürlüğü'nün ortak çalışmasıyla verilmesini istemektedir. Işık ve ark.nın çalışmasında hekimlere, Sağlık Ocağı'nda göreve başlamadan önce işleyiş, yönetim ve hastaya yaklaşım konularında kısa da olsa bir uyum kursu verilmesi gerektiğinden söz edilmiştir.⁹

Hekimlerin % 93.6'sı düzenli hizmetiçi eğitime gereksinim duyduklarını söylemişlerdir. Benzer biçimde Hayran ve Aksayan'ın 1991 yılında yürüttükleri bir çalışmaya göre pratisyen hekimlerin % 85'i sürekli olarak hizmetiçi eğitim verilmesinden yanadır¹⁰ ve Ergin'in araştırmasında pratisyen hekimlerin % 92'si hizmetiçi eğitimin zorunlu olması yönünde görüş bildirmişlerdir."

Fişek, "Tıp hızla gelişen ve değişen bir bilim olduğu için, hekimlerin eğitimlerini yaşam boyu sürdürmeleri ve desteklenmeleri gereklidir" diyerek hizmetiçi eğitimin gerekliliğini vurgulamıştır. Hizmetiçi eğitimin hangi kurumlar tarafından yürütülmesi gerektiğini ise "Hekimlerin mesleki yönden gelişme çabalarını desteklemek hükümetlerin, üniversitelerin ve meslek kuruluşlarının görevidir" diyerek üniversite, Sağlık Bakanlığı ve Türk Tabipleri Birliği'nin ortak çalışmasına işaret etmiştir.¹² Fişek'e göre Başbakanlığa bağlı bir "Hekim Eğitim Kurumu" kurulmalıdır. "Bu kurum tıp fakültelerinin, Sağlık Bakanlığının ve TTB'nin önerdiği adaylar arasından Bakanlıkça atanan üyelerden oluşan bir kurulca yönetilmelidir. Kurum, hekimlerin sürekli eğitiminde görev alan kuruluşları parasal yönden desteklemeli ve denetlemelidir. Eğitim programlarına katılmayı özendirecek önlemler almalıdır."¹² Musal ve ark.nın çalışmasında da pratisyen

hekimlere mezuniyet sonrası dönemde üniversiteler, Sağlık Bakanlığı ve TTB işbirliği ile sürekli eğitim programlarının uygulanması gerektiği yargısına varılmıştır.¹³

Edirne'deki sağlık ocağı hekimleri arasında hizmetiçi eğitime gereksinim duyulan konular yönetsel işler, adli hekimlik, acil hekimlik, koruyucu hekimlik uygulamaları, sağaltıcı hekimlik uygulamaları ve toplumu tanıma biçiminde sıralanmıştır. Işıkli'nin çalışmasında, hekimlerin en çok sıkıntı yaşadıkları, hizmetiçi eğitim gerektiren konular benzer bir biçimde sırasıyla Ocak yönetimi, adli olgular, koruyucu hizmetler ve hasta muayenesi biçimindedir.⁹

Ağrıdağ, makalesinde, pratisyen hekimlerin literatür izleme konusundaki sıkıntılarından söz etmiştir. Ağrıdağ'a göre pratisyen hekimin kendi eğitimi için başvurabileceği kaynak ve yayınlar yok denecek denli azdır. Kendini geliştiremediği için yinelemelerden sıkılmakta, mesleksi doyuma ulaşamamaktadır.¹⁴

Ağrıdağ'ın yargısını doğrular biçimde Edirne'de Sağlık Ocağı hekimlerinin % 48.7'si ilaç tanımlarını tıptaki gelişmeleri izleme yöntemi olarak kullanmaktadırlar. İlaç tanımları yanında, tıptaki gelişmeleri bilimsel olmayan bir formatta, gazetelerden ve meslektaşlardan izleme oranının yüksekliği dikkat çekicidir ve hekimlerin önemli bir bölümü için tıptaki gelişmelere kapalı bir görüntü vermektedir.

Edirne, sınırları içinde bulunan Tıp Fakültesi nedeniyle çalışan hekimlere bolca kongre, kurs, panel izleme olanağı sunulmaktadır. Ancak, bu etkinlikleri izleyebilen hekimlerin oranı % 47.4'tür. Erdinç'in çalışmasında hiç mesleksi yayın izlemeyen

pratisyen hekimlerin oranı % 30 ve meslekleri ile ilgili bilimsel toplantı ya da kongreye hiç gitmemiş olan pratisyen hekimlerin oranı % 47'dir.¹⁵

Sonuç

Sağlık Ocağı hekimleri göreve başlamadan önce yapacakları işin kendilerine tanıtılmasını istemektedirler. Yapacakları görev, Sağlık Ocağı hekimlerine hizmet öncesi dönemde Sağlık Müdürlüğü, Tıp Fakültesi ve yerel tabip odası işbirliğiyle tanıtılmalıdır.

Sağlık Ocağı hekimleri aldıkları hizmetiçi eğitimi yetersiz bulmaktadırlar. Onlar nitelikli ve dolu bir hizmetiçi eğitim programından yanadırlar ve en çok eğitime gereksinim duydukları konu yönetsel işlerdir. Hizmetiçi eğitimlerle bilgileri tazelenmeli ve yeni bilgiler edinmeleri sağlanmalıdır. Yine Tıp Fakültesi, Sağlık Müdürlüğü ve Tabip Odası işbirliğiyle yapılacak bu eğitimler, hekimlerin biraraya gelmesini sağlaması ve onları yalnızlık duygusundan kurtarması yönüyle de olumludur.

Sağlık Ocağı hekimleri parasal nedenlerle ve ulaşamadıkları için tıp literatürünü yeterince izleyemediklerini belirtmektedirler. Hekimlerin hemen yarısı tıptaki gelişmelerin uzağında kalmaktadırlar, ilaç tanımları yoluyla tıptaki gelişmeleri izleyebildiğini söyleyenlerin, hekimler içindeki oranı düşük de olsa, bu durum düşündürücüdür. İlaç tanımları bilimsellikten çok ticaret amacı güden toplantılardır. Edirne kenti, üniversitesi aracılığıyla bilimsel toplantılara katılım olanağı sunsa bile bu etkinlikler yoluyla tıptaki gelişmeleri izleyenlerin oranı düşüktür. Sağlık Ocağı hekimlerinin tıp literatürünü ve tıptaki gelişmeleri izlemeleri kolaylaştırılmalı hatta sağlanmalıdır, ilaç tekellerinin bilimsel tanıtım adı altında hekimleri yönlendirmelerinin önüne, ancak gerçek bilimsel etkinlikler konarak geçilebilir.

Hizmetiçi eğitim, Sağlık Ocağı hekimlerinin, Sağlık Bakanlığı'nın il örgütlenmesi düzeyinde, tıbbi malzeme ve teknik donanım sıkıntısının giderilmesinden hemen sonra gelen beklentisidir. I. Basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, ülkemiz sağlık sisteminin iyileştirilmesi için stratejik önemdedir. Bu bilinçle hizmetiçi eğitim desteği, ast-üst ilişkisi vurgulanmadan, yetişkin eğitiminin inceliklerine özen gösterilerek, gerçek bilimsel etkinliklerle verilmelidir.

Teşekkür

Çalışmaya katkılarından dolayı dönemin II Sağlık Müdürü Dr. Armağan Dinçbaş ve yardımcılarına teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Aydın E. Türkiye'de Taşra ve Kırsal Kesim Sağlık Hizmetleri Örgütlenmesi Tarihi. Toplum ve Hekim, Ankara, Temmuz-Ağustos 1997, cilt 12, sayı 80, s. 21-44.
2. Dirican R. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi ve Başarısızlık Nedenleri. Toplum ve Hekim, Ankara, Mart-Nisan 94, cilt 9, sayı 60, s. 49-51.
3. Aksakoğlu G. Denenmeyen Model: Sosyalleştirme. Toplum ve Hekim, Ankara, Mart-Nisan 94, cilt 9, sayı 60, s. 52-5.
4. Bertan M, Güler Ç. Halk Sağlığı (Temel Bilgiler). Güneş Kitabevi, Ankara, 1995, s. 369-87.
5. Türkay F, Özcan S, Taranto Y, Koç Y, Veziroğlu A, Akbay K. Sağlık İnsangücü Mevcut Durum Raporu. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü yayını, Ankara 1996, s. 1-44.
- 6.....Sağlık Sektörü, Master Plan Etüdü, Mevcut Durum Raporu. Price Waterhouse, London. Sağlık ve Toplum, Ankara, Mart-Nisan 1990, sayı 2, s. 7-14.
- 7.....Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, ÖİK Raporu: Sosyal Güvenlik ve Sağlık Hizmetlerinin Rasyonalizasyonu. DPT, Ankara, 1991, s. 141 -157.
8. Öztuna F. Ülkemiz Tıp Fakültelerinde Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitiminde Halk Sağlığı Eğitimi ile Öğrencilere Kazandırılan Bilgi ve Becerilerin Mezuniyet Sonrası Gereksinimlerini Karşılama Düzeyi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. T.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Edirne 1996, s. 86.

9. Işıklı B, Unsal A, Etiz S, Kalyoncu C, Metintaş S. Eskişehir ili Sağlık Ocaklarında Çalışan Hekimlerin TUS ve Uzmanlaşma Hakkındaki Görüşleri. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, Ankara, Temmuz 1997, cilt 6, sayı 7, s. 235-7.
10. Uz H. Pratisyen Hekimlerin Hizmetiçi Eğitim ihtiyacı. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü yayını, Ankara 1993, s. 10-21, 55.
11. Ergin C. Sağlık Personelinin İş Anlayışları ve Tutumları Araştırması. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü yayını, Ankara 1996, s. 17-77.
12. Fişek NH. Sağlık insangücü: Sorunlar ve Çözümler. Çalışma Ortamı, Ankara, Kasım-Aralık 1995, sayı 23, s. 20-4.
13. Musal B, Uçku R, Ergin S, Elçi ÖÇ. Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Kalite ile Bağlantılı Sağlık insangücü. I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi Sempozyumu. Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Ankara, 1996, s. 41-8.
14. Ağrıdağ G. Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Pratisyen Hekimin Yeri ve Sorunları. Toplum ve Hekim, Ankara, Mayıs-Haziran 95, cilt 10, sayı 67, s. 78-80.
15. Erdinç O. Hekimlerin Sorunları. Toplum ve Hekim, Ankara, Aralık 1992, sayı 52, s. 18-9.

Trakya Üniv. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

TARTIŞMA

Kazaların Sınıflandırılmasına Bir Öneri

Yasemin GÜNAY

Kazalar pek çok meslek alanının ilgilendiren multidisipliner bir konudur. Öyle ki, her bir kaza türünün meydana geliş nedeni ve kazaya yol açan etmenlerin saptanması, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimlerle yakından ilgilidir. Çok yönlü bir yaklaşımla kazaların nedenlerinin ortaya çıkarılması, kazalardan korunma önlemlerine de ışık tutar. Bu açıdan "Toplum Hekimliği" alanını da yakından ilgilendirir. Kazanın nedeni, önlenemez olup olmadığı, kazanın ortaya çıkışında kusuru olan taraf/taflar ve kusur oranları, kaza sonucu meydana gelen bedensel, maddi ya da manevi zarar ve oranları, bedensel hasarın kalıcı sakatlığa neden olup olmadığı, iş gücü kaybı oranı gibi hukuka yansıyan pek çok sorunun yanıtında adli bilimcilerin katkısının olacağı da kuşkusuzdur.

Adli tıp alanındaki yerli ve yabancı klasik kitaplar ile yeni yazılan kitapların kazalarla ilgili bölümlerinde farklı kaza sınıflamalarıyla karşılaştım. Örneğin Prof. Dr. Oğuz Polat "Adli Tıp Ders Kitabı" adlı kitabının kazalar bölümünde klasik kitaplarda yer almayan kaza türlerine de yer vermiştir. Bu okuduğumda benim için oldukça heyecan vericiydi. Ancak, okurken aklıma Polat'ın kitabında yer verdiği kaza türleri dışında kazalar da geldi. Bunları yazarın da bildiği, ancak kitabın sınırları gereği en önemilerine yer vermiş olduğundan emin olmakla birlikte kitaptakilerle aklımdakileri harmanlayıp kendimce bir kaza sınıflaması yaptım. Bu günlerde sınıflandırmaya pek meraklıyım. Ne bulduysam sınıflandırıyorum. Her ne kadar surç-i-lisan eylediysen affola.

**EL ALETLERİ İLE ÇALIŞANLARA
ŞAKA YAPMAYIN VE DOKUNMAYIN**

.KAZALARIN SINIFLANDIRILMASI

1. ULAŞIM KAZALARI

- Hava yolu ile ulaşım kazaları : Uçak, helikopter, teleferik kazaları gibi.
- Karayolu ile ulaşım kazaları
- Otobüs, minibüs, taksi, araba vb. Kara taşıtlarıyla oluşanlar
- Raylı sistem kazaları: Metro, tren, tramvay kazaları gibi.
- Su yolu ile ulaşım kazaları
- Deniz kazaları : Gemi, vapur vb ile oluşanlar.
- Nehir ya da ırmaklarda oluşan kazalar: Sal, sandal kazaları gibi

2. EV KAZALARI

3. İŞ KAZALARI

4. SPOR KAZALARI

- Kara sporları kazaları
- Su sporları kazaları
- Kayak ve kar kazaları
- Av kazaları
- Oyun kazaları.....

Güncel yaşamda karayolu ile ulaşım kazaları "trafik kazaları" olarak adlandırılmakta, diğerleri de "hava kazaları" ve "deniz kazaları" diye adlandırılmaktadır. Bu nedenle 1.grubun başlığını "ulaşım kazaları" koymayı uygun gördüm. Ayrıca ev ve

iş kazalarını da alt gruplarına ayırmak olası ama, fazla ayrıntılı olacağı kaygısıyla vazgeçtim. Bunların dışında "süslenme kazaları" gibi aklıma gelen başka "uçuk" kaza türleri de var. Bir iki süslenme kazası örneği vereyim. Örneğin kirpiklere rimel sürerken kopan/çıkan kirpiğin göze batması, ısıtılarak kullanılan bigudilerin saçta sarılırken veya sarılı durumdayken açılması/patlama sonucu oluşan yanıklar vb. Bunları okurken "iletişim kazası" olmaması dileğiyle.

Adli Tıp ve İş Sağlığı Uzmanı

Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

KAZADAN KAÇINMAK İÇİN AŞAĞIDAKİ GÜVENLİK KURALLARINA UYULMALIDIR.

ÇOK AĞIR BİR YÜKÜ,
YÜKSEK BİR YERE KOYARKEN
İLK ÖNCE YAKLAŞIK OTUZ cm.
YÜKSEKLİKTE BİR YER SONRA
İSTENİLEN YERE
KADEMELİ KALDIR.

YÜKSEK VE UZAK YERLERDEKİ
EŞYALARA UZANIRKEN
DÜŞÜP ZARAR GÖRMEK İÇİN
SANDALYE VE KUTU GİBİ
ŞEYLER YERİNE
UYGUN MERDİVEN KULLAN.

ANİ HAREKET VE ANİ
DÖNMELERDEN **KAÇIN**

